

Załącznik do Uchwały
Rady Powiatu Wolsztyńskiego
Nr XV/74/2025
z dnia 27 lutego 2025 roku

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU WOLSZTYŃSKIEGO
NA LATA 2025 – 2028**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
1.1. Cel opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.....	4
1.2. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.....	5
1.2.1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	8
1.2.2. Zadania i kompetencje organów samorządu powiatowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	14
2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
2.1. Krajowa polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym.....	18
2.1.1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.....	18
2.1.2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	19
2.1.3. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 - 2013 (2020).....	20
2.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026.....	22
2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym.....	23
2.2.1. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024....	23
2.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2030.....	29
2.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....	29
2.2.4. Audyt Krajobrazowy województwa wielkopolskiego.....	32
3. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU WOLSZTYŃSKIEGO	34
3.1. Zabytki nieruchome na terenie powiatu wolsztyńskiego.....	34
3.1.1. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie powiatu wolsztyńskiego (obiekty wpisane do rejestru zabytków).....	38
3.2. Zabytki ruchome na terenie powiatu wolsztyńskiego.....	48
3.3. Zabytki archeologiczne na terenie powiatu wolsztyńskiego.....	49

3.3.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	52
3.3.2. Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.....	57
3.4. Krajobraz kulturowy.....	57
3.4.1. Obszarowe wpisy do rejestru zabytków.....	57
4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO....	58
4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych.....	58
4.2. Stan zachowania zabytków ruchomych.....	64
4.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych.....	65
4.4. Dokumenty i opracowania.....	67
4.4.1. Strategia rozwoju powiatu wolsztyńskiego 2015-2025.....	68
4.4.2. Wieloletnia Prognoza Finansowa Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2024-2034.....	70
4.4.3. Program ochrony środowiska dla powiatu wolsztyńskiego na lata 2017 – 2020 z perspektywą do 2024	71
5. ZABYTKI NIERUCHOME STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ POWIATU WOLSZTYŃSKIEGO	75
5.1. Zespół Seminarium Nauczycielskiego, obecnie Liceum Ogólnokształcące.....	75
5.2. Założenie rezydencjonalne we Wroniawach.....	76
5.3. Założenie parkowe w Powodowie.....	77
6. CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	78
7. KIERUNKI DZIAŁAŃ ORAZ PLANOWANE ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	79
8. WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	83
8.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.....	83
8.2. Instrumenty finansowe.....	85
8.3. Monitoring działania programu.....	85

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to tworzony przez pokolenia dorobek materialny i duchowy, nośnik tradycji oraz wartości historycznych, artystycznych, naukowych, religijnych, patriotycznych, który buduje i utrwała tożsamość zbiorową w różnych wymiarach: lokalnym, regionalnym, krajowym, społecznym czy kulturowym. Zabytki, będące jednym z zasadniczych elementów tego dziedzictwa, stanowią zasób ograniczony, nieodnawialny i narażony na zniszczenie. Zachowanie dziedzictwa kulturowego ma fundamentalne znaczenie dla utrzymania ciągłości rozwoju społecznego i kształtowania więzi społecznych. Programy opieki nad zabytkami upowszechniają wiedzę o dziedzictwie kulturowym i definiują kierunki działań mających na celu zachowanie, ochronę, a także w miarę możliwości poprawę jego stanu. Są dokumentami polityki administracyjnej o charakterze strategicznym w zakresie podejmowanych zadań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

1.1. Cel opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292.) powiatowy program opieki nad zabytkami ma na celu, w szczególności:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przedmiotem opracowania niniejszego programu jest dziedzictwo kulturowe w granicach

administracyjnych powiatu wolsztyńskiego. Główny cel stanowi zachowanie zasobów tego dziedzictwa oraz poprawa jego stanu poprzez określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach powiatu, a także promocja i wytworzenie szeroko rozumianej świadomości obszaru powiatu jako miejsca atrakcyjnego turystycznie oraz wykorzystanie jako czynnika lokalnego rozwoju społecznego i gospodarczego. Ważnym zadaniem w ramach realizacji założeń programowych jest również organizacja działań edukacyjnych wobec miejscowej społeczności mających na celu podniesienie świadomości walorów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków. Podstawą do ustalenia kierunków działań w tej sferze jest określenie uwarunkowań dziedzictwa kulturowego obecnego na terenie powiatu z uwzględnieniem zasobu zabytków, ich lokalizacji oraz krajobrazu kulturowego.

Formułując niniejszy program opieki nad zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu, między innymi opieki nad zabytkami, do których powiat wolsztyński posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę powiatu w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych gmin i praw właścicieli.

Przedstawiony poniżej Program został zredagowany w oparciu o wcześniejsze opracowania Programu Opieki nad zabytkami dla Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2010 – 2013 i 2018 - 2021 oraz z opracowań zawartych w Programie Opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021- 2024.

Zgodnie z art. 87 cytowanej wyżej ustawy Zarząd Powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Powiatu.

1.2. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami.

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami regulują następujące akty prawne:

➤ **Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. poz. 483 ze zm.)** - ustawa zasadnicza definiuje fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego nakładając obowiązek ochrony zabytków. Art. 5 i 6 stanowią, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju

➤ Ustawy:

- 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292.)
- 2) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834, 1222.)
- 3) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130.)
- 4) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145. 1222.)
- 5) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54, 834, 1089, 1222.)
- 6) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1089.)
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.)
- 8) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
- 9) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107)

➤ Rozporządzenia:

- 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81)
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56)
- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388)
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110)

- 5) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz.U. z 2012 r. poz. 737)
- 6) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. poz. 510)
- 7) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. poz. 2153)
- 8) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. poz. 259)
- 9) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. nr 124 poz. 1304)
- 10) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. poz. 181)
- 11) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 71 poz. 650)

➤ Międzynarodowe uwarunkowania prawne ochrony dziedzictwa kulturowego:

Uregulowania międzynarodowe znaczących dla społeczności zagadnień dziedzictwa kulturowego znalazły swoje odbicie w przyjmowanych konwencjach i rezolucjach jeszcze przed powstaniem Unii Europejskiej i jej administracji. Przykładem są (ratyfikowane przez Polskę):

- 1) Konwencja o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym oraz Protokół o ochronie dóbr (UNESCO, Haga, 1954 r.; Dz.U. z 1957 r., 57.46.212) została ratyfikowana przez Polskę w 1956 r.
- 2) II Protokół do konwencji haskiej z 1954 r. sporządzony w Hadze 26 marca 1999 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248).
- 3) Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (UNESCO, Paryż 1970 r.; Dz. U. z 1974 r., Nr 20, poz. 106) została ratyfikowana przez Polskę w 1974 r.
- 4) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (UNESCO, Paryż 1972 r., Dz.U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191) ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.

- 5) Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (UNESCO, 2003 r.; Dz.U. z 2011 r., Nr 172, poz. 1018) przyjęta w 2003 r., ratyfikowana przez Polskę w 2011 r.
- 6) Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (UNESCO, Paryż 2005 r.; Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585) ratyfikowana przez Polskę w 2007 r.
- 7) Konwencje i dokumenty dotyczące ochrony i konserwacji zabytków:
 - Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w La Valetta 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. poz. 564).
 - Karta ateńska,
 - Karta wenecka,
 - Karta florencka,
- 8) Konwencje i dokumenty dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych:
 - Karta lozańska,
 - Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego
 - konwencja maltańska,
 - Europejska konwencja krajobrazowa,
 - Karta ochrony dziedzictwa cyfrowego

1.2.1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292.) w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Akt ten określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

▪ art. 3 niniejszej ustawy podaje definicje następujących określeń:

- ❖ **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- ❖ **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będąca dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- ❖ **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będąca dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- ❖ **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy będący tym wytworem;
- ❖ **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- ❖ **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- ❖ **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów ustawy Prawo budowlane, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- ❖ **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- ❖ **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- ❖ **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- ❖ **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- ❖ **historyczny zespół budowlany** – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

- ❖ **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- ❖ **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

▪ **art. 4 określa kwestię ochrony zabytków rozumianą jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej, polegające na:**

- 1) zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.

▪ **art. 5 definiuje pojęcie opieki nad zabytkiem rozumianej jako działania realizowane przez jego właściciela lub posiadacza, polegające na zapewnieniu warunków:**

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

▪ **art. 6 określa zabytki, jakie podlegają ochronie i opiece bez względu na ich stan zachowania:**

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- 2) zabytki ruchome będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, 10 instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ponadto zgodnie z art. 6 pkt 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy, jednostki osadniczej.

▪ **art. 7 wymienia następujące formy ochrony zabytków:**

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 3) uznanie za pomnik historii,
- 4) utworzenie parku kulturowego,
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

▪ **art. 9 stanowi, że do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.**

▪ **art. 18** zakłada obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

▪ **art. 21** wskazuje, że podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków.

▪ **zgodnie z art. 22:** wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

▪ **art. 28** stanowi, że niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora o: uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia; zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany; zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

▪ **zgodnie z art. 36 ust. 1** pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w tym drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;

- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym ten zabytek się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu z korzystania tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) prowadzenie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

▪ art. 71 ust. 1 wskazuje jako jedno z zadań z zakresu sprawowania opieki nad zabytkami finansowanie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osobę fizyczną, lub jednostkę organizacyjną posiadającą tytuł prawny do tego zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Art. 71 ust. 2 stanowi, że sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

▪ zgodnie z art. 73 osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego, lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem, lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy

zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

▪ **art. 89** określa organy ochrony zabytków, którymi są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w którego imieniu zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

1.2.2. Zadania i kompetencje organów samorządu powiatowego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zakres zadań i kompetencji samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w niżej wymienionych aktach prawnych:

1) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107)

Zgodnie z **art. 4 ust. 1 pkt 7** niniejszej ustawy powiat zobowiązany jest do wykonywania określonych ustawami zadań publicznych o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292)

▪ zgodnie z **art. 9 ust. 3a i 3b**:

- informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście;
- informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru do czasu ostatecznego zakończenia tego postępowania podaje się do publicznej wiadomości na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego znajduje się zabytek, a ponadto w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości, w której znajduje się zabytek.

- na mocy **art. 12 ust. 1** ustawy -starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie.

- zgodnie z **art. 50 ust. 3 i ust. 4 pkt 2** - w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

- **art. 81 ust. 1 i 2** wprowadza możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich, lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Przedmiotowa dotacja zgodnie z **art. 77** może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych, albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie

przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;

11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7 –15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

▪ zgodnie z art. **82 ust. 1 – 3**:

- łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót;
- dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej;
- w celu zapewnienia realizacji tych postanowień organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

▪ na mocy **art. 87** zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który przyjmuje rada powiatu po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji zarząd powiatu sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie powiatu;

▪ art. **103 i 105** określa kompetencje w zakresie powoływania społecznych opiekunów zabytków:

- starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, ustanawia społecznego opiekuna zabytków, lub cofa takie ustanowienie,
- starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o ustanowieniu społecznego opiekuna zabytków lub cofnięciu takiego ustanowienia,
- starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków,
- starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

❖ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145. 1222.)

▪ zgodnie z **art. 13 ust. 4 i 5:**

- sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

- sprzedaż, zamiana, darowizna, lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

▪ w myśl **art. 29 ust. 2** – jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

▪ zgodnie z **art. 68 ust. 3** przy sprzedaży nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków ustaloną cenę obniża się o 50%; jednocześnie właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. poz. 2153)

Zgodnie z niniejszym dokumentem organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji, ujmując stan zasobu podlegającego ochronie, określając zagrożenia i kierunki działania, sposób realizacji, niezbędne siły, środki, oraz czas i koszty wykonania w sporządzanych w tym celu dokumentach: planie ochrony zabytków jednostki organizacyjnej oraz w gminnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym planie ochrony zabytków.

Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta. Podlega on uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa. Plan ten jest integralną częścią planów obrony cywilnej i podlega corocznej aktualizacji w terminie do dnia 31 marca każdego roku, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1. Krajowa polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym.

2.1.1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)

❖ Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030

Celem głównym Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jest **efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym**. Dookreśla on zatem II cel szczegółowy SOR – **Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony**. Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 będzie realizowany w oparciu o trzy uzupełniające się cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy I: **Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;**
- Cel szczegółowy II: **Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;**
- Cel szczegółowy III: **Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.**

❖ Cyfryzacja w kontekście strategii rozwoju regionalnego w Polsce

- W SKRR uznano, że **cyfryzacja jest podstawowym czynnikiem stymulującym dostęp obywateli do usług wraz z płynącymi z nich korzyściami natury ekonomiczno-społecznej**. Strategia wyznacza wobec tego kierunki rozwoju i modernizacji infrastruktury teleinformatycznej i telekomunikacyjnej oraz zakłada **stworzenie nowoczesnej infrastruktury łączności elektronicznej przy wdrożeniu bezprzewodowych sieci nowej generacji (5G)**.
- Ponadto KSRR określa zadania do wykonania w ramach dalszej informatyzacji gospodarki oraz zwiększenia przepustowości sieci. Jako priorytet wskazuje **zapewnienie szerokopasmowego dostępu do Internetu jak najszerszej grupie odbiorców** w ramach wzmocnienia szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.
- W odniesieniu do wyzwania, jakim jest zapewnienie kadr dla nowoczesnej gospodarki,

kluczowe będzie **zwiększenie odsetka osób posiadających podstawowe umiejętności cyfrowe**. Edukacja cyfrowa ma umożliwić obywatelom korzystanie z nowych rozwiązań informatycznych ułatwiających realizację procedur administracyjnych, a przedsiębiorcom pozyskiwanie pracowników gotowych do działania w nowych realiach gospodarczych.

❖ **Działania ukierunkowane na nowoczesne technologie cyfrowe w procesach rozwojowych regionów**

- rozwój innowacji gospodarczych i technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- zwiększanie cyfrowej dostępności, jakości i efektywności usług publicznych;
- budowa bezprzewodowych sieci nowej generacji;
- wdrażanie koncepcji inteligentnego miasta i wsi przy wykorzystaniu najnowszych technologii oraz otwartych danych;
- kreowanie społeczeństwa informacyjnego przez ograniczenie zjawiska wykluczenia cyfrowego oraz rozwój umiejętności cyfrowych na każdym poziomie.

2.1.2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego, w którym przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego Polski w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa w spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie czasu. Dążenie do osiągnięcia tego celu musi odbywać się z zachowaniem spójności przyrodniczo kulturowej służącej wykonywaniu konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju. Cel ten realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów. Sformułowano następujące wzajemnie powiązane cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju:

1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

2. Poprawa spójności wewnętrznej poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Zagadnienia powiązane z dziedzictwem kulturowym wymienione zostały wśród celów operacyjnych dotyczących kształtowania struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych państwa polskiego. Ważny dla historii kultury krajobraz podlega ochronie w równym stopniu co krajobrazy charakterystyczne dla regionów geograficzno-przyrodniczych, w zintegrowanej z siecią przyrodniczą sieci parków kulturowych i pomników historii. W dokumencie określone zostały procesy i zjawiska przekształceń przestrzennych o podłożu kulturowym, które będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego materialnych i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Planowane jest objęcie ochroną prawną najcenniejszych krajobrazów naturalnych i historycznych (układy urbanistyczne, ruralistyczne, stanowiska archeologiczne) oraz współczesnej architektury i urbanistyki oraz wprowadzenie do dokumentów planistycznych wszystkich szczebli zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego w celu zapobieżenia procesowi degradacji środowiska kulturowego i utraty krajobrazów historycznych.

2.1.3. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2020.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 powstała w ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno – gospodarczego państwa. Dokument został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r., a jego uzupełnienie *obejmujące lata 2004 – 2020* w dniu 14 czerwca 2005 r. (Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020). Niniejsza

strategia jest rządowym dokumentem tworzącym ramy polityki kulturalnej funkcjonującej w nowych warunkach gospodarki rynkowej, a także w kontekście wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W dokumencie tym sformułowano cel nadrzędny jakim jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach oraz cele uzupełniające:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury; - wzrost udziału kultury w PKB;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- wzrost uczestnictwa w kulturze; - rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych;
- efektywna promocja twórczości; - promocja polskiej kultury za granicą;
- ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem;
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Instrumentem realizacji strategii w zakresie zagadnień związanych z zabytkami i dziedzictwem kulturowym jest Narodowy Program Kultury *Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego* oraz Program Operacyjny *Dziedzictwo kulturowe*.

Celem Narodowego Programu Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków, kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków, podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego, zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

Z kolei w Programie Operacyjnym Dziedzictwo kulturowe wyznaczone zostały dwa priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu pierwszego jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji oraz zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę. Priorytet drugi koncentruje się na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

2.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026,

- ❖ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.
- ❖ Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.
- ❖ **Najważniejsze cele programu:**
 - **Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:**
 - model i system wartościowania zabytków;
 - plany zarządzania dla pomników historii;
 - wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
 - system bezpieczeństwa zabytków;
 - projektowanie konserwatorskie.

- **Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:**
 - cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
 - opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.
- **Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:**
 - wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
 - digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
 - rozwój portalu zabytek.pl.
- **Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:**
 - włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
 - kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
 - wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.
- **Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:**
 - wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
 - warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
 - wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
 - inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym.

2.2.1. Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024

Program opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został uchwałą nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20.12.2021 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2022 r. poz. 58).

Głównym zamierzeniem niniejszego programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa

kulturowego, oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w ww. dokumencie.

Głównym celem Programu opieki nad zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2021 – 2024 jest stworzenie przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbanie o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń. Cel ten będzie realizowany poprzez cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, w ramach których zostały wyznaczone i opisane planowane do realizacji zadania.

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa wielkopolskiego:

- podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków:
 - monitorowanie i aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania, potrzeb remontowych i inwestycji w obiektach zabytkowych znajdujących się w posiadaniu i użytkowaniu Samorządu Województwa Wielkopolskiego lub jego jednostek organizacyjnych;
 - planowanie i podejmowanie zadań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ruchomymi i nieruchomymi będącymi w posiadaniu lub użytkowaniu Samorządu Województwa Wielkopolskiego lub jego jednostek organizacyjnych; zapewnienie w budżecie województwa środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych zabytków nieruchomych i ruchomych, będących własnością różnych podmiotów, a znajdujących się na terenie województwa wielkopolskiego.
- wspieranie ochrony zabytków archeologicznych:

- kontynuacja oraz planowanie badań archeologicznych przez instytucje podległe Samorządowi Województwa Wielkopolskiego
- popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego:
 - organizacja konkursów upowszechniających wiedzę na temat regionalnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - wspieranie działalności edukacyjnej, upowszechnieniowej i kulturalnej obejmującej niematerialne dziedzictwo Wielkopolski;
 - wspieranie badań nad historią i dziedzictwem niematerialnym Wielkopolski;
 - wspieranie tworzenia repozytoriów wiedzy o lokalnym dziedzictwie niematerialnym Wielkopolski ze szczególnym zwróceniem uwagi na wykorzystanie technik cyfrowych;
 - promowanie regionalnych zespołów muzycznych i folklorystycznych, rzemieślników oraz artystów ludowych
- monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:
 - uwzględnianie w wojewódzkich dokumentach strategicznych i planistycznych wytycznych zapewniających ochronę wartościowych elementów krajobrazu kulturowego;
 - uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w obrębie planowania rozwoju powiązań komunikacyjnych również w wymiarze międzywojewódzkim
 - zapobieganie zagrożeniu dla cennych krajobrazów kulturowych poprzez nadmierną ekspansję inwestycyjną.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego:

- wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniających kompetencje kulturowe:
 - wsparcie nowoczesnej oferty edukacyjnej kształtującej świadomość regionalną, opartej na wykorzystaniu zabytków, tradycji i dziedzictwa kulturowego;
 - stwarzanie warunków współpracy pomiędzy szkołami a instytucjami kultury Samorządu Województwa;
 - wspieranie konkursów adresowanych do młodzieży, dających możliwość poznania regionalnego dziedzictwa kulturowego;

- wspieranie wydarzeń cyklicznych związanych z lokalnymi historiami Wielkopolski lub kulturą ludową;
 - wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe jako element wzmacniający poczucie tożsamości.
- wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego oraz popularyzacji i upowszechniania wiedzy na jego temat:
- podejmowanie działań zmierzających do wyeksponowania obiektów związanych z Powstaniem Wielkopolskim;
 - podejmowanie i wspieranie inicjatyw związanych z ochroną miejsc pamięci dotyczących Powstania Wielkopolskiego;
 - wspieranie publikacji związanych z Powstaniem Wielkopolskim; wspieranie projektów edukacyjnych w tym konkursów oraz wydarzeń cyklicznych i jednorazowych związanych z Powstaniem Wielkopolskim.
- stwarzanie warunków dla opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym w duchu partycypacji społecznej:
- wspieranie projektów zgłaszanych przez stowarzyszenia, fundacje, organizacje pozarządowe i inne podmioty, które prowadzą działania popularyzatorskie i edukacyjne w zakresie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - popularyzowanie idei społecznej opieki nad zabytkami i jej znaczenia w kształtowaniu kapitału społecznego wspólnot lokalnych.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa:

- wsparcie zagospodarowywania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne:
- propagowanie rozwoju turystyki w obiektach zabytkowych poprzez wspieranie turystyki kulturowej i rekreacyjnej;
 - promowanie istniejących szlaków kulturowych (Szlak Piastowski) oraz tworzenie nowych (Szlak Pracy Organicznej) jako istotnych działań dla promocji regionu;
 - wspieranie działań prowadzonych dla rozszerzenia listy miejsc objętych statusem Pomnika Historii oraz promowanie miejsc posiadających taki status;

- propagowanie idei tworzenia parków kulturowych jako zintegrowanych form ochrony krajobrazu i lokalnych wartości kulturowych;
- wspieranie rozwoju turystyki związanej z pamięcią o Powstaniu Wielkopolskim w tym w szczególności przedsięwzięć zmierzających do tworzenia szlaków i miejsc pamięci o Powstaniu Wielkopolskim.
- wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych:
 - promowanie zabytków poprzez wsparcie dla publikacji i wydawnictw popularyzujących szlaki kulturowe oraz obiekty zabytkowe znajdujące się na szlakach lub w ich pobliżu; wspieranie publikacji dotyczących dziedzictwa niematerialnego;
 - promowanie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa wiejskiego.
- wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla Wielkopolski:
 - promowanie twórczości, wytworów, dzieł i aktywności lokalnych rzemieślników, artystów ludowych, muzyków oraz zespołów muzycznych i folklorystycznych, a także twórców inspirowanych się twórczością lokalną i regionalną;
 - wparcie dla inicjatyw związanych z pokazami dawnych rzemiosł, technik, działań twórczych;
 - zaangażowanie instytucji kultury Samorządu Wielkopolskiego w działania edukacyjne, popularyzatorskie, upowszechnieniowe obejmujące niematerialne dziedzictwo Wielkopolski poprzez tworzenie kolekcji muzealnych w oparciu o kulturowe dziedzictwo regionu oraz organizowanie wystaw i programów poświęconych lokalnemu dziedzictwu z udziałem twórców regionalnych.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- włączanie zabytków w procesy gospodarcze:
 - wzmacnianie infrastruktury kultury poprzez rozwój instytucji kultury oraz rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego i innych szlaków kulturowych;

- wspieranie inicjatyw gospodarczych związanych z wytwarzaniem produktów regionalnych oraz wprowadzaniem ich do obrotu; wspieranie powstawania miejsc pracy związanych z udostępnianiem zabytków, edukacją kulturową oraz interpretacją dziedzictwa;
- popularyzowanie działalności związanej z konserwacją, restauracją oraz dokumentacją zabytków.

- włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami:

- wspieranie cyfryzacji i digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez realizację projektów im poświęconych, a także poprzez rozwijanie kompetencji cyfrowych i upowszechnianie dobrych praktyk.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych:

- udostępnianie obiektów zabytkowych:

- popularyzowanie wśród właścicieli obiektów zabytkowych idei powszechnej dostępności obiektów zabytkowych z uwzględnieniem dostępności osób ze szczególnymi potrzebami;
- prowadzenie działalności wydawniczej, mającej na celu wzrost społecznej świadomości znaczenia obiektów zabytkowych jako powszechnie dostępnego dobra wspólnego.

- wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania:

- publikowanie na stronach internetowych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego informacji o możliwościach ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach;
- publikacja informacji o funduszach ze środków Unii Europejskiej;
- publikowanie informacji o możliwościach dotacji w Monitorze Wielkopolskim.

Ponadto w przedmiotowym programie opisano zasoby dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego z uwzględnieniem zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, pomników historii, parków kulturowych, dóbr kultury współczesnej, instytucji kultury podległych Samorządowi Województwa Wielkopolskiego, parków narodowych i krajobrazowych oraz niematerialnego dziedzictwa kultury. Dokonano również charakterystyki i analizy stanu zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków będących w posiadaniu Województwa Wielkopolskiego i wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych.

2.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku jest dokumentem opracowanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XVI/287/20 dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa nowy model rozwoju regionalnego. Celem generalnym jest kreowanie wzrostu gospodarczo - społecznego województwa z uwzględnieniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w celu zapewnienia swoim mieszkańcom dobrych warunków życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze.

Jednym z celów operacyjnych Strategii jest rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu realizowany poprzez kształtowanie i wzmocnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym innowacji społecznych, wzmocnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury oraz rozwój przemysłu czasu wolnego, w którym dużą rolę odgrywać ma odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich oraz szlaków turystyki kulturowej.

Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców oraz utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze oraz wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury m.in. poprzez:

- rozwój wielkopolskich instytucji kultury – celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie (inicjatywy związane z rozwojem m.in. wielkopolskich teatrów, muzeów i bibliotek);
- rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego – celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

2.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2019 r. poz. 4021).

Niniejszy plan jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego

określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu. Określa on model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

Nowym wymiarem polityki przestrzennej jest wprowadzenie planowania funkcjonalnego na obszarach charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i celami rozwoju. Wyznaczenie granic obszarów funkcjonalnych oraz określenie zasad ich zagospodarowania służyć ma przede wszystkim koordynacji działań podejmowanych przez różne podmioty na terenie występowania szczególnych zjawisk i problemów przestrzennych. Podstawowym celem Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ jest stworzenie podstaw dla zachowania lub przywracania ładu przestrzennego i zapewnienia zrównoważonego rozwoju Wielkopolski.

Określone w planie zasady zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych, stanowiące uszczegółowienie kierunków zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru województwa, powinny być uwzględnione w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego.

Realizacja polityki przestrzennej i kierunków zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym prowadzona będzie poprzez działania samorządu województwa polegające w szczególności na:

- określeniu preferencji dla zróżnicowanych form rozwoju społeczno-gospodarczego; wdrożeniu zasad ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu;
- zabezpieczeniu możliwości realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zwłaszcza w zakresie systemów transportowych i infrastrukturalnych;
- uwzględnieniu wymagań wynikających z potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego.

Plan zawiera charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem obiektów uznanych za najbardziej wartościowe w skali kraju i Europy (obiekty z Listy Dziedzictwa Europejskiego i Pomniki Historii), zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych, obszarów cennych kulturowo, szlaków kulturowych, obiektów kultu religijnego, miejsc pamięci narodowej, instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych i niematerialnego dziedzictwa kultury. W planie opisano również zjawiska zagrażające zachowaniu zabytków i utrudniające dostęp do dziedzictwa kulturowego.

Model rozwoju przestrzennego województwa oparto na koncepcji zakładającej wspieranie biegunów wzrostu, czyli obszarów o najwyższym potencjale społeczno gospodarczym, które stanowią źródło czynników rozwoju, wraz z równoczesnym wzmocnieniem obszarów otaczających. Dla realizacji ww. modelu rozwoju sformułowano osiem celów polityki przestrzennej:

1. Kształtowanie spójnej przestrzeni osadniczej.
2. Ochrona walorów przyrodniczych.
3. Kształtowanie i racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska przyrodniczego.
4. Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.
5. Zrównoważony rozwój rolnictwa.
6. Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa.
7. Rozwój efektywnej i innowacyjnej infrastruktury technicznej.
8. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie zagrożeniom.

Plan zakłada, że potencjał kulturowy i charakterystyczny krajobraz regionu stanowią istotne elementy rozwoju i wzrostu identyfikacji Wielkopolski w skali kraju i Europy, są również ważnym czynnikiem kształtowania poczucia tożsamości narodowej i regionalnej mieszkańców. Działania w tym zakresie wpłyną na podniesienie jakości przestrzeni, a tym samym na poprawę warunków życia mieszkańców i wymierne korzyści społeczno-gospodarcze. Priorytetem polityki przestrzennej w zakresie środowiska kulturowego będzie kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego w oparciu o strategiczne pasmo kulturowe Wielkopolski – Szlak Piastowski wraz z głównymi punktami węzłowymi w Poznaniu, Gnieźnie i Kaliszu, ze szczególnym podkreśleniem roli miejscowości, które uznaje się za pierwsze stolice wczesnopiastowskiej Polski w Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim oraz w Gieczu i Grzybowie. Niemniej istotnym aspektem działań będzie zachowanie innych obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmocnienie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczyć one będą zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości całej przestrzeni kulturowej regionu. Bogactwo przestrzeni Wielkopolski wymaga ponadto podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa.

Polityka przestrzenna ukierunkowana zostanie zatem na zachowanie i utrzymanie naturalnych i kulturowych walorów środowiska. Priorytetem zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie krajobrazu będzie ochrona obszarów o najwyższych walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego. Kluczowym elementem określenia działań ochronnych będzie identyfikacja krajobrazów priorytetowych, które zostaną określone w ramach audytu krajobrazowego dla województwa wielkopolskiego. Audyt krajobrazowy przeprowadzony zostanie w celu zinwentaryzowania zasobów krajobrazowych regionu. Na podstawie ich oceny wyznaczone zostaną krajobrazy priorytetowe, które ze względu na swoje walory powinny zostać zachowane i chronione. Bogactwo kulturowe i przyrodnicze Wielkopolski stwarza możliwość rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji w oparciu o wyjątkowe i specyficzne potencjały.

Dla osiągnięcia przedmiotowego celu polityki przestrzennej określono następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wraz ze szczegółowym opisem działania w celu ich realizacji:

- wzmocnienie tożsamości narodowej i regionalnej (poprzez kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego – Szlaku Piastowskiego, zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, poprawę jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu, rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej);
- rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji (poprzez zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki, rozwój turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej, biznesowej, poprawę obsługi ruchu turystycznego).

W ramach terytorializacji polityki rozwoju plan wyznacza obszary funkcjonalne. Dokument zawiera ich charakterystykę oraz określa sformułowane w stosunku do nich cele polityki przestrzennej i zasady zagospodarowania przestrzennego.

2.2.4. Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego został opracowany przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego i uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr LI/1000/23 z dnia 27 marca 2023 r. Ww. dokument jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę,

gospodarkę i planowanie. Stanowi podstawę do podejmowania działań związanych z ochroną i kształtowaniem krajobrazu w procesie planowania i zagospodarowania przestrzennego, poprzez uwzględnianie wniosków i rekomendacji w dokumentach planistycznych na poziomie regionalnym i lokalnym.

Obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i wpływającym na charakter krajobrazu jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu. Szczególne znaczenie dla krajobrazu Wielkopolski mają: układy przestrzenne miast i wsi o zachowanych walorach historycznych i kompozycyjnych, obiekty sakralne, zespoły rezydencjonalno-parkowe i folwarczne, cmentarze, aleje drzew i pasy zadrzewienia śródpolnego, a także obszary tradycyjnego osadnictwa wiejskiego.

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego określa w szczególności:

- krajobrazy występujące na terenie województwa;
- lokalizację krajobrazów priorytetowych;
- lokalizację i granice obszarów prawnie chronionych:
 - parków narodowych,
 - rezerwatów przyrody,
 - parków krajobrazowych,
 - obszarów chronionego krajobrazu;
 - parków kulturowych;
- zagrożenia dla możliwości zachowania krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów objętych formami ochrony;
- rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów objętych formami ochrony;
- lokalne formy architektoniczne zabudowy w obrębie krajobrazów priorytetowych.

Sformułowane w audycie rekomendacje i wnioski dotyczą m.in.:

- form ochrony przyrody;
- form ochrony zabytków:
 - wskazania obiektów proponowanych do uznania za pomnik historii;
 - wskazania obszarów, które powinny być objęte ochroną za pomocą ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (ustanowienie w mpzp stref ochrony konserwatorskiej);

- kierunków i zasad kształtowania zabudowy, zagospodarowania i użytkowania terenów, w odniesieniu do poziomu regionalnego i lokalnego, dla którego można określić szerokie spektrum zasad zagospodarowania terenu oraz kształtowania zabudowy, z uwzględnieniem lokalnych form architektonicznych;
- wykonywania zadań mających na celu co najmniej zachowanie dotychczasowego stanu krajobrazu.

Audyt ma charakter opisowy i waloryzacyjny (poprzez identyfikację krajobrazów, określenie typologii i ich wartości), ochronny (poprzez ustalenie zagrożeń dla krajobrazów priorytetowych i narzędzi ich ochrony) oraz kształtujący (poprzez wpływ na kształtowanie polityki przestrzennej za pośrednictwem innych aktów realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego).

Dokument ten bezpośrednio wpływa na akty dotyczące planowania przestrzennego jakimi są: plan zagospodarowania przestrzennego województwa, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Audyt krajobrazowy wpływa również na zapisy uchwały reklamowej określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowanych oraz ogrodzeń poprzez regulacje zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 19 ust. 1b pkt 3)

3. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU WOLSZTYŃSKIEGO

3.1. Zabytki nieruchome na terenie powiatu wolsztyńskiego.

Powiat wolsztyński zajmuje zachodnią część Województwa Wielkopolskiego i obejmuje terytorialnie trzy gminy: Przemęt, Siedlec i Wolsztyn. Nasycenie terenu powiatu zabytkami jest zróżnicowane i wynika z różnych uwarunkowań. Północna część powiatu jest bardziej zalesiona, natomiast część południowa nizinna, położona na terenie rozlewisk obrzańskich ma charakter rolniczy. Ukształtowanie terenu oraz pograniczny charakter mikroregionu miały istotne znaczenie w kształtowaniu się osadnictwa.

Gmina Przemęt zajmuje południową część powiatu, ma charakter rolniczy, podzielona kanałami obrzańskimi, na której terenie znajduje się wiele cennych zabytków. Miejscowość Przemęt, siedziba Urzędu Gminy, posiada zachowany czytelny układ urbanistyczny z prostokątnym

rynkiem wraz zabudową małomiasteczkową. Układ ten jest dobrze zachowany, niezniekształcony późniejszymi zmianami. W Przemęcie znajdują się cenne zabytki architektury sakralnej. Najważniejszym jest zespół dawnych zabudowań klasztoru cystersów, w skład którego wchodzi kościół p.w. św. Jana Chrzciciela oraz dawny klasztor. Obiekty zostały zbudowane w latach 1651 - 1767, przy ich budowie brali udział znani architekci włoscy: Jan i Jerzy Catenazzi. Kościół p.w. św. Piotra i Pawła na tzw. Przedmieściu został wybudowany w XVII - XVIII w. Kościół filialny p.w. św. Andrzeja został zbudowany w pocz. XIX wieku. Na terenie gminy znajdują się także cenne barokowe kościoły: p.w. św. Wojciecha w Kaszczorze i p.w. Narodzenia NMP w Wieleniu Zaobrzańskim. Obiekty zbudowane w XVIII w, utrzymane zostały w nieotynkowanej cegle. W miejscowości Bucz znajduje się szachulcowy kościół z XVIII w. p.w. św. Barbary oraz drewniana dzwonnica. Ciekawym przykładem XIX wiecznego budownictwa ludowego jest murowana kapliczka w Biskupicach.

Na terenie gminy znajduje się sześć założeń rezydencjonalno - parkowych, wpisanych do rejestru zabytków. W tej grupie do najcenniejszych obiektów należy barokowy dwór w Popowie Starym z ciekawym wystrojem sztukatorskim. Do rejestru zabytków są wpisane także pojedyncze obiekty budownictwa folwarcznego: budynek folwarczny w Przemęcie Zaborowie, gorzelnia w Starym Popowie, zespół zabudowań folwarcznych w Sokołowicach oraz nieużytkowany spichlerz w Siekowie.

Na omawianym terenie występuje bardzo interesująca dawna zabudowa drewniana. Należą do nich wiatraki, spośród których dwa w Kaszczorze są użytkowane na cele letniskowe. Parki wchodzące w skład sześciu założeń rezydencjonalnych wpisane są do rejestru zabytków. Są to parki w miejscowościach: Barchlin, Bucz, Popowo Stare, Siekowo, Sokołowice, Wieleni Zaobrzański. Park w Sokołowicach stanowi własność prywatną. Własnością komunalną jest park w Buczu i Wieleniu Zaobrzańskim. Park w Barchlinie jest własnością Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej oraz osoby prywatnej. W Siekowie właścicielem parku jest Skarb Państwa, a park w Popowie Starym jest własnością prywatną. Na terenie gminy Przemęt występuje 12 cmentarzy ujętych w ewidencji zabytków.

Gmina Siedlec zajmuje północną część powiatu wolsztyńskiego. Gmina ma głównie charakter rolniczy, a w jej północnej części znajduje się dużo zalesionych obszarów. Na terenie gminy znajdują się n/w obiekty wpisane do rejestru zabytków. Do rejestru zabytków jest wpisany kościół zlokalizowany w miejscowości Chobienice (zbudowany 1778r., rozbudowany 1930r.) oraz zespół zabudowań przy kościele parafialnym w Siedlcu (plebania, organistówka, brama na cmentarz). Ponadto na terenie gminy znajdują się dwa wpisane do rejestru zabytków zespoły

pałacowo - parkowe (Bełęcin, Chobienice) oraz parki dworskie w Wielkiej Wsi, Zakrzewie i Tuchorzy. Założenie pałacowo - parkowe wraz folwarkiem i kościołem parafialnym w Chobienicach stanowią jednorodny kompleks kompozycyjny i są najcenniejszymi zabytkami na terenie gminy. Pozostałe obiekty zabytkowe na terenie gminy, wpisane do rejestru zabytków to w większości zabytki budownictwa drewnianego skupione we wsiach Borują, Tuchorza, Nowa Tuchorza Stara Tuchorza, Mariankowo, a pochodzące z okresu w miejscowościach: Bełęcin, Chobienice, Tuchorza, Wielka Wieś i Zakrzewo. Parki w Chobienicach i Zakrzewie są własnością Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. Własnością komunalną jest park w Bełęcinie i część parku w Tuchorzy, pozostała część parku jest własnością parafii i osób prywatnych. Park w Wielkiej Wsi jest własnością „Caritas”. Na terenie gminy Siedlec występuje 23 cmentarze ujęte w ewidencji zabytków.

Gmina Wolsztyn zajmuje centralną część powiatu. Na jej terenie znajduje się miasto Wolsztyn, siedziba powiatu. Teren gminy ma zróżnicowany charakter, jej północna część jest zalesiona, natomiast południowa ma charakter zdecydowanie rolniczy. W bezpośredniej bliskości miasta znajdują się dwa jeziora (Wolsztyńskie i Berzyńskie). Miasto (11 630 mieszkańców / 2023 r.) uzyskało prawa miejskie w 1424 roku i tworzy je układ urbanistyczny o regularnym, czytelnym układzie przestrzennym, zachowanym do obecnych czasów bez większych przekształceń, z centralnie usytuowanym prostokątnym rynkiem i ratuszem pośrodku. Założenie to jest objęte ochroną konserwatorską i wpisane do rejestru zabytków, która obejmuje prawie w całości jego historyczne granice. Zabudowa miasta, objęta ochroną konserwatorską, składa się głównie z kamienic o wielkości i formach typowych dla architektury XIX i 1 połowy XX wieku oraz budynków użyteczności publicznej, a także dwóch kościołów i kaplicy. Na terenie objętym ochroną występuje jedynie kilka elementów dewaloryzujących (pawilony handlowe i wielopiętrowe budynki mieszkalne z lat 60 - 80 XX w.).

Na terenie miasta znajdują się następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków: budynki, park oraz skansen budownictwa ludowego. Najcenniejszym obiektem na terenie miasta jest barokowy kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, zbudowany w latach 1767 - 79 według projektu Antoniego Hoene, częściowo przebudowany przez Stefana Cybichowskiego w 1925 roku. Przy ul. 5 Stycznia znajduje się dawny zbór ewangelicki, ob. kościół filialny, zbudowany w latach 1830-1835. W północnej części miasta znajduje się zabytkowy zespół pałacowo - parkowy. Pałac zbudowany został w 1911 roku wg projektu arch. Rogera Sławskiego. Obiekt w chwili obecnej stoi pusty, trwa w nim remont, w planach jest przywrócenie go do stanu użytkowania. Park położony nad jeziorem Wolsztyńskim pełni funkcję parku miejskiego i jest

udostępniony mieszkańcom. Przy południowej granicy parku znajduje się wpisany do rejestru zabytków budynek dawnego sierocińca. Ponadto w mieście znajdują się dwa budynki wpisane do rejestru zabytków, pełniące obecnie funkcje muzealne, a związane ze znanymi osobami, mieszkającymi w Wolsztynie. Przy ul. R. Kocha znajduje się neogotycki dom z 1842 roku, w którym mieszkał i pracował Robert Koch, odkrywca prątków gruźlicy i gronkowca. Przy ul. 5 Stycznia znajduje się dom - pracownia z ogrodem, zbudowany w 1934 roku przez artystę rzeźbiarza Marcina Rożka. Oba obiekty pełnią teraz funkcje muzealne. Po zachodniej stronie Jeziora Wolsztyńskiego jest ulokowany Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski, gromadzący obiekty charakterystyczne dla budownictwa drewnianego z tego regionu.

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy należy dawny zespół klasztorny cystersów w Obrze, ob. misjonarzy oblatów, z obiektami budowanymi w XVIII - XIX w. W jego skład wchodzi następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków: kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, klasztor, Opatówka, organistówka, obora oraz park. Na terenie wsi znajduje się także drewniany kościół p.w. św. Walentego z 1719 roku, natomiast przy ul. Wierzbowej jest usytuowana drewniana kaplica p.w. św. Anny zbudowana w 2 poł. XVIII w. We wsi Kębłowo zachowały się dwa kościoły wpisane do rejestru zabytków. Na cmentarzu znajduje się drewniany kościół p.w. św. Wawrzyńca, jest to jeden z najstarszych obiektów na terenie gminy, zbudowany w 1587 roku i modernizowany w 1724 r. Ponadto we wsi znajduje się kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja wzniesiony w 1857 roku. Cennym zabytkiem jest założenie rezydencjonalne w Gościeszynie, w skład którego wchodzi pałac z parkiem i oficynami oraz zespół folwarczny. Pałac znajdujący się na terenie parku jest obiektem powstałym z rozbudowy w latach 1904 - 1913 starszego budynku. Obiekt był użytkowany jako Dom Dziecka, będący własnością Starostwa Powiatowego w Wolsztynie. Obecnie budynek nie jest użytkowany, stanowi własność osoby prywatnej. W skład założenia rezydencjonalnego wchodzi także oficyna, stajnia koni wyjazdowych (ob. sklep i mieszkania) oraz ujeżdżalnia (ob. sala gimnastyczna i mieszkania). Wpisany do rejestru zabytków zespół folwarczny składa się z: gorzelni, spichlerza, stajni, kuźni oraz ogrodzenia. Obiekty są własnością Skarbu Państwa (Agencja Nieruchomości Rolnych, Oddział w Poznaniu o/t w Poznaniu), obecnie nieużytkowane i ulegają powolnej degradacji. Ponadto na terenie wsi znajduje się kościół parafialny p.w. Stanisława Biskupa, wzniesiony w 1778 roku i rozbudowany w latach 1914- 1916.

Zabytkowe zespoły pałacowo - parkowe znajdują się także w Chorzeminie i Wroniawach. Pałac w Chorzeminie jest nieużytkowany. Pałac we Wroniawach jest użytkowany jako Dom Wczasów Dziecięcych. W miejscowości Stara Dąbrowa znajduje się wpisany do rejestru zabytków

zespół folwarczny, w skład którego wchodzi dwie obory i spichlerz. Obory zostały w trakcie różnych modernizacji silnie przekształcone i utraciły swe wartości zabytkowe. Spichlerz jest zachowany w pierwotnej formie, lecz wymaga gruntownego remontu (ściany silnie zawilgocone).

W Starym Widzimi znajdują się pozostałości zabudowań folwarcznych wpisane do rejestru zabytków, w skład którego wchodzi trzy domy mieszkalne oraz spichlerz - stodoła. Obiekty mieszkalne są własnością po części Gminy i mieszkańców. Na terenie gminy znajduje się także jeden zespół dworca kolejowego wpisany do rejestru zabytków, który zlokalizowany jest w miejscowości Kębłowo, przy nieczynnej linii kolejowej. Obiekt jest wykorzystywany na cele mieszkalne. Wiatraki wpisane do rejestru zabytków znajdują się w Kębłowie oraz w Wolsztynie (przeniesiony do Skansenu z Wroniaw).

Na terenie gminy znajduje się sześć parków wpisanych do rejestru zabytków oraz trzy ogrody: ogród przy domu rzeźbiarza Marcina Rożka obecnie Muzeum Regionalnym, ogród w zespole Progimnazjum Realnym, ob. Szkole Podstawowej nr 1 w Wolsztynie oraz przy plebanii w Kębłowie. Parki znajdują się w miejscowościach: Chorzemin, Gościeszyn, Obra, Powodowo, Wolsztyn, Wroniawy. Park w Wolsztynie oraz ogród przy Muzeum Regionalnym są własnością komunalną, park w Chorzeminie jest własnością prywatną, w Powodowie park jest własnością Skarbu Państwa, a użytkownikiem jest Szkoła Rolnicza. Park we Wroniawach jest własnością Skarbu Państwa, a użytkowany jest przez Dom Wczasów Dziecięcych. Park w Obrze częściowo stanowi własność Klasztoru Ojców Oblatów, pozostała część należy do Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa. Układy kompozycyjne parków są jeszcze czytelne i możliwe do odtworzenia. Na terenie gminy znajdują się 24 cmentarze ujęte w ewidencji zabytków, w tym cmentarz przykościelny w Kębłowie, który został wpisany do rejestru zabytków decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu jako element zespołu kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja.

3.1.1. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie powiatu wolsztyńskiego (obiekty wpisane do rejestru zabytków).

Gmina Przemęt

Barchlin

1. Zespół dworski, nr rej.: 1567 A z 9.11.1995:
 - dwór, 1893
 - park, XIX/XX

2. Wiatrak koźlak, 1824, nr rej.: 1087/A z 28.03.1988

Biskupice

3. Kapliczka, przy domu nr 45, 2 poi. XIX, nr rej.: 953/A z 21.05.1977

Błotnica

4. Dom z murem nr 101, 3 ćw. XIX, 1912, nr rej.: 1102/A z 21.04.1988

Bucz

5. Kościół par. p.w. św. Barbary, drewn., 2 poi. XVIII, nr rej.: 165/1-2/Wlkp/A z 25.11.1932 (wypis z księgi rejestru) i z 30.04.1969

- dzwonnica,
- drewno.

6. Zespół pałacowy, XIX/XX, nr rej.: 1005/Wlkp/A z 8.01.1996:

- pałac
- park

Kaszczor

7. Kościół par. p.w. św. Wojciecha, 1775, nr rej.: 166/Wlkp/A z 30.10.1953
8. Figura św. Jana Nepomucena przed kościołem św. Wojciecha, 1745, nr rej.: 618 z 25.02.1957
9. Kościół ewangelicki, ob. magazyn, ul. Cysterska, 1906-07, nr rej.: 188/Wlkp/A z 25.06.2004
10. Wiatrak koźlak (nr 40), 1859, nr rej.: 885 z 19.02.1970 oraz 971/A z 26.05.1983
11. Wiatrak koźlak (nr 44), 1761, nr rej.: 1019/A z 29.06.1983

Kluczewo

12. Wiatrak koźlak, XIX, nr rej.: 1095/A z 28.03.1988 (przeniesiony do m. Ujazdowo gm.Włoszakowice).

Mochy

13. Dom nr 152, ob. ul. 3 Maja 50, szach., 1809, nr rej.: 1131/Az 15.12.1988

Popowo Stare

14. Zespół pałacowy, XVIII, nr rej.: 405/1-2/Wlkp/Az 31.01.1952 i z 12.02.1990:

- pałac
- park

15. Gorzelnia folwarczna, 1901, nr rej.: 1394/A z 3.04.1993

Przemęt

16. Dawne założenie urbanistyczne i zespół budowlany, XIII-XIX nr rej.: 1329/A z 31.07.1992

17. Kościół par. pw. św. Piotra i Pawła, poł. XVII, XVIII, nr rej.: 167/ Wlkp/A z 29.12.1932 (wypis z księgi rejestru)

18. Kościół cmentarny pw. św. Andrzeja, pocz. XIX, 1894, nr rej.: 168/Wlkp/Az 19.02.1970

19. Zespół klasztorny cystersów nr rej.: 169/1-2/Wlkp/A z 22.11.1932 i z 28.11.1968 i z 25.11.2009:

- kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, 1651-1690, 1725, XIX-XX
- ogród (d. wirydarz) z dziedzińcem przed kościołem
- aleja dojazdowa – lipowa, od ul. Opackiej
- klasztor, XVII-XIX, 1914

Przemęt – Zaborowo

20. Budynek folwarczny, 3 ćw. XIX, nr rej.: 1556/A z 31.08.1995

Radomierz

21. Wiatrak koźlak, 1703, 1830, nr rej.: 892 z 20.02.1970

Sączkowo

22. Wiatrak koźlak (nr 4), 1 poł. XIX, nr rej.: 1107/A z 28.03.1988

Siekowo

23. Spichlerz dworski, 1845, nr rej.: 1199 z 29.07.1970

24. Zespół pałacowy, nr rej.: 1395 z 24.02.1973:

- pałac, 1879
- park, 2 poł. XIX

25. Wiatrak koźlak przy drodze do Śniatek, 1777, nr rej.: 1118/A z 28.03.1988

Siekówko

26. Wiatrak koźlak przy drodze do Przemętu, 1771, nr rej.: 1119/A z 28.03.1988

Sokołowice

27. Zespół dworski, 1 poł. XIX, nr rej.: 1200/A z 29.07.1970:

- dwór
- 2 budynki folwarczne
- spichlerz
- park, nr rej.: 1598/A z 10.01.1996

28. 2 stodoły folwarczne, szach., poł. XIX, nr rej.: 1028/A z 30.10.1987

Solec

29. Dom nr 27, drewn., poł. XIX, nr rej.: 1136/A z 29.12.1988 (nie istnieje)

30. Dom nr 41, szach., poł. XIX, nr rej.: 1135/A z 23.12.1988

31. Dom nr 42, szach., poł. XIX, nr rej.: 1134/A z 23.12.1988

32. Dom nr 43/44, szach., poł. XIX, nr rej.: 1133/Az 24.12.1988

Wieleń Zaobrzański

33. Kościół par. p.w. Nawiedzenia NMP, 1731-35, nr rej.: 170/Wlkp/A z 22.11.1932 (wypis z księgi rejestru)

34. Figura św. Jana Nepomucena, drewn., XVIII, nr rej.: 617 z 25.02.1957 (wypis z księgi rejestru)

35. Zespół dworski, 4 cw. XIX, nr rej.: 1279/A z 29.04.1992:

- dworek
- pozostałości parku

Gmina Siedlec

Belecin

36. Zespół pałacowy, nr rej.: 493/Wlkp/A z 2.07.1974:

- pałac, 1870, pocz. XX
- park, 2 poł. XIX

Boruja

37. Dom w zagrodzie nr 15, 1 poł. XIX, drewn., nr rej.: 3160 z 14.06.1980:

38. Dom nr 16, 1 poł. XIX, drewn., nr rej.: 308/Wlkp/A z 14.06.1980:

39. Dom nr 29, drewn., poł. XIX, nr rej.: 3159 z 14.06.1980

40. Zagroda nr 34, 2 poł. XIX, drewn., nr rej.: 271/Wlkp/A z 14.06.1980:

- dom
- obora, mur-drewn.

41. Dom (bryła i elewacja) nr 45, drewn., poł. XIX, nr rej.: 309/Wlkp/A z 8.04.1978

42. Dom nr 55 drewn., pod nr 897/Wlkp/A

43. Zagroda nr 97, 2 poł. XIX, nr rej.: 274/Wlkp/A z 14.06.1980:

- dom
- budynek gospodarczy

Chobienice

44. Kościół par. p.w. św. Piotra w Okowach, 1778-83, 1928-30, nr rej.: 178/Wlkp/A z 22.12.1932
(wypis z księgi orzeczeń)

45. Zespół pałacowy, pocz. XIX, nr rej.: 118/A z 01.06.1968:

- pałac
- oficyna
- park

46. Szkoła, ob. dom mieszkalny, XIX, nr rej.: 1008/Az 11.03.1970

Kiełpiny

47. Zespół dworski i folwarczny, nr rej.: 564/Wlkp/Az 11.12.2007:

- dwór, 1861
- park, 2 poł. XIX
- brama wjazdowa, 2 poł. XIX
- podwórze folwarczne:
 - hydrofornia, 1930
 - spichrz, k. XIX
 - obora, k. XIX

Kopanica

48. Zespół kościoła par., ul. Poniatowskiego, nr rej.: 213/Wlkp/A z 14.12.2004 :

- kościół par. p.w. NMP Wniebowziętej, 1885,
- cmentarz kościelny, XVII, XIX,
- ogrodzenie z brama i furtkami, 1885,
- plebania, 1885,
- dom katolicki, ob. kaplica i kostnica, pocz. XX

49. Kościół ewangelicki, dawniej magazyn, 1858-59, nr rej.: 189/Wlkp/Az 25.06.2004

50. Cmentarz kościelny

Mariankowo

51. Dom (chata) nr 1, drewn., 2 poł. XIX, nr rej.: 320/Wlkp/A z 21.01.1982

Nowa Tuchorza

52. Dom nr 9, drewn., 1 poł. XIX, nr rej.: 3150 z 9.06.1980 (przeniesiony do Rychli gm.Trzcianka w 2003r.)

53. Zagroda nr 12, poł. XIX, drewn., nr rej.: 273/Wlkp/A z 9.06.1980:

- dom z chlewem
- obora

54. Dom nr 13, drewn., poł. XIX, nr rej.: 430/Wlkp/Az 12.05.1980

55. Dom nr 21, drewn., 1 poł. XIX, nr rej.: 417/Wlkp/Az 9.06.1980:

- stodoła, drewn., XIX,

56. Dom nr 23, drewn., 1 poł. XIX, nr rej.: 418/Wlkp/Az 9.06.1980

57. Dom nr 27, drewn., 1 poł. XIX, nr rej.: 491/Wlkp/A z 20.02.1970 i z 9.06.1980

- stodoła, drewn., poł. XIX,

Siedlec

58. Bramka na cmentarz kościelny, poł. XVIII, nr rej.: 179/1-3/A z 20.02.1970

59. „Stara” plebania, XVIII/XIX, nr rej.: 179/1-3/A z 20.02.1970

60. Organistówka, XVIn/XIX, nr rej.: 179/1-3/A z 20.02.1970

Tuchorza

61. Zespół kościoła ewangelickiego, na terenie parku dworskiego, nr rej.: 483/Wlkp/A z

3.04.2007 :

- kościół, ob. rzym.kat. fil. p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła, 1905-06
- kaplica grobowa rodziny von Kottvitz, 1880
- pastorówka, ob. plebania (nr 45), 1905-06
- budynek gosp., mur./szach, pocz. XX
- park, 1732, XIX, nr rej.: 483/Wlkp/Az 30.05.1984 i z 12.03.2007

62. Plebania, ob. dom nr 125, drewn., poł. XIX, nr rej.: 275/Wlkp/A z 9.06.1980

Wielka Wieś

63. Park dworski, 1880, nr rej.: 3204 z 27.12.1983

Zakrzewo

64. Zespół pałacowo-parkowy i folwarczny:

- park dworski, 1821 XVIII, nr rej.: 3228 z 30.12.1986
- pałac, 1910, nr. rej. 861/Wlkp/A decyzja WWKZ z dn. 27.04.2012 r.

Miasto i Gmina Wolsztyn

Chorzemin

65. Park i zespół pałacowy, XIX, nr rej.: 403/Wlkp/Az 12.04.1973:

Gościeszyn

66. Kościół par. p.w. św. Stanisława Biskupa, 1778,1918, nr rej.: 180/Wlkp/Az 28.07.1978

67. Zespół pałacowy, poł. XIX, nr rej.: 413/Wlkp/I-2/A z 21.10.1968 i z 27.12.1983:

- pałac
- oficyna
- stajnia
- ujeżdżalnia
- park, XVIII-XIX

68. Zespół folwarczny, 2 poł. XIX - XX, nr rej.: 29/Wlkp/A z 5.05.2000:

- gorzelnia
- spichrz
- stajnia
- kuźnia
- ogrodzenie, mur, od strony pn.

Kębtowo

69. Kościół cmentarny p.w. św. Wawrzyńca, drewn., 1587, 1724, nr rej.: 181/Wlkp/A z 21.04.1971

70. Dworzec PKP, ul. Rauera 3, 1906, nr rej.: 3354 z 13.05.1998: a. budynek gospodarczy,

71. Wiatrak koźlak, 1789, nr rej.: 286/Wlkp/A z 19.05.1980

72. Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja, 1857, nr rej.: 790/Wlkp/Az 31.03.2010:

- cmentarz przykościelny
- plebania
- ogród

Obra

73. Zespół klasztorny cystersów, ob. misjonarzy oblatów:

- kościół p.w. św. Jakuba Apostoła, 1722-57, nr rej.: 306 z 22.12.1932
- klasztor, 1618, 1753-55, 1920,
- obora, 2 poł. XVIII, nr rej.: 891/A z 20.02.1970
- organistówka, k. XVIII, nr rej.: 890/A z 20.02.1970
- Opatówka, 1724, nr rej.: 3296 z 8.06.1994
- park, 2 poł. XVIII, nr rej.: 3210 z 27.12.1983

74. Kaplica p.w. św. Anny, drewn., poł. XVIII, nr rej.: 185/Wlkp/Az 19.02.1970

75. Kościół cmentarny p.w. św. Walentego, nr rej.: 186/1-2/Wlkp/A z 22.12.1932 i z 19.02.1970

- brama i mur cmentarny, 1792, nr rej.: jw.

Powodowo

76. Park pałacowy, 2 poł. XVIII, poł. XIX, nr rej.: 3213 z 30.05.1984

Stara Dąbrowa

77. Zespół folwarczny:

- spichlerz, 2 poł. XIX, nr rej.: 355/A z 29.10.1968
- 2 obory, pocz. XIX, nr rej.: 1007 z 11.03.1970

Stary Widzim

78. Zabudowania folwarczne, poł. XIX, nr rej.: 298/Wlkp/A z 20.02.1970:

- 3 domy mieszkalne
- spichlerz

Wolsztyn

79. Zespół architektoniczno-urbanistyczny, XIV-XIX, nr rej.: 2201 z 24.03.1976

80. Kościół par. p.w. Niepokalanego Poczęcia, 2 poł. XVIII, nr rej.: 182/1-2/Wlkp/A z 22.12.1932r.

81. Dzwonnica, 2 poł. XVIII, nr rej.: 182/1-2/Wlkp/A z 28.11.1968 r. (dawny nr rej.: 418/A)

82. Kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego, 1832, nr rej.: 183/Wlkp/A z 20.02.1970

83. Zespół pałacowy, nr rej.: 414/Wlkp/l-2 z 28.11.1968 i z 12.04.1973:

- pałac, poł. XIX, 1897

- park, k. XVIII-XIX
84. Skansen budownictwa ludowego, ul. Bohaterów Bienika 26, nr rej.: 3125 z 20.07.1987
85. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 3, 1911-12, nr rej. 818/Wlkp/A z 21.10.2010
86. Dom - muzeum Roberta Kocha, ul. Kocha 12, 1 cw. XX, nr rej.: 303/Wlkp/A z 10.09.1974
87. Zespół Seminarium Nauczycielskiego, ul. Poniatowskiego 7, 1910-13, nr rej.: 427/Wlkp/A z 6.11.2006:
- budynek szkolny z łącznikiem
 - sala gimnastyczna i stołówka
 - łaźnia, ob. budynek gosp.
 - willa dyrektora, ul. Marcinkowskiego 10
88. Sierociniec, ob. przychodnia zdrowia, ul. Poznańska 32, nr rej.: 297/Wlkp/A z 12.09.1984
89. Dom i pracownia Marcina Rożka z ogrodem, ul. 5 Stycznia 34, nr rej.: 39/Wlkp/A z 26.09.2000
90. Zespół budowlany Progimnazjum Realnego ob. Szkoły Podstawowej nr 1 ul. Poniatowskiego 1 w Wolsztynie wraz z (budynkiem szkolnym, sala gimnastyczna oraz otoczenie z ogrodem i terenem boiska) pod nr rej. 825/Wlkp/A decyzja WWKZ z dn. 07.12.2010r.

Wroniawy

91. Zespół pałacowy, 1 poi. XIX, nr rej.: 419/Wlkp/Az 12.04.1973:
- pałac
 - park

Rejestr zabytków nieruchomych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu – zaktualizowany dnia 25.11.2022 r.

3.2. Zabytki ruchome na terenie powiatu wolsztyńskiego.

W powiecie wolsztyńskim, zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków to głównie wystroje i wyposażenia kościołów. Wyjątkiem są zabytkowe elementy wyposażenia (m.in. stolarka drzwiowa) oraz wystroju, przede wszystkim sztukaterie sali balowej, pałacu w Popowie Starym, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 57/Wlkp/B decyzją z 10 kwietnia 1974.

Spośród świątyń położonych w gminie Przemęt najcenniejszym jest dawny pocysterski - opacki, obecnie parafialny kościół p.w. św. Jana Chrzciciela w Przemęcie. W świątyni będącej

jednym z największych kościołów Wielkopolski niezwykle bogate wyposażenie i wystrój wpisano do rejestru pod numerami 61/Wlkp/B decyzją z 8 lutego 1985 oraz z 9 września 1997. (razem 107 pozycji z d. rej 157/B i 239/B). Składają się na nie m.in. rozbudowane w formie ołtarze, stalle oraz konfesjonały. Kolejnym kościołem położonym w części Przemętu zwanej Przedmieściem jest kościół p.w. św. Piotra i Pawła. Zachowało się w nim jednorodne rokokowe wyposażenie. Zostało ono wpisane do rejestru zabytków pod numerem 165/B decyzją z 19 października 1986. Związany z działalnością cystersów był także kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kaszczorze. Zachowało się tam stosunkowo skromne wyposażenie. Wpisano je do rejestru zabytków pod numerem 62/Wlkp/B decyzją z dnia 3 kwietnia 1997 (25 pozycji). Do parafii w Kaszczorze należy filialny kościół p.w. Nawiedzenia NMP w Wieleniu Zaobrzańskim. Znajduje się tam znane sanktuarium maryjne. Zabytki ruchome (58 obiektów) składające się na jego wyposażenie i wystrój wpisano do rejestru zabytków pod numerem 203/B decyzją z dnia 20 kwietnia 1990.

Ostatnim z kościołów posiadających wyposażenie zabytkowe wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Przemęt, jest niewielki, drewniany kościół parafialny p.w. św. Barbary w Buczu. Łącznie wpisano tam 31 pozycji pod numerem 279/B decyzją z 11 czerwca 1973. Decyzją z 24.06.20213 r. do rejestru wpisano instrument organowy w kościele św. Barbary w Buczu pod nr rejestru 299/Wlkp/B Ponadto na terenie gminy Przemęt do rejestru pod numerem 211/B wpisano przydrożną figurę św. Jana Nepomucena z XVIII wieku ustawioną przy mostku na Obrze w miejscowości Wielen Zaobrzański.

W gminie Siedlec w obiektach zabytkowych architektury sakralnej, zachowały się cztery zespoły zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków. W kościele parafialnym p.w. św. Michała Archanioła w Siedlcu wpisanych jest do rejestru 12 obiektów pod numerem 198 decyzją z roku 1976 (KI IV -5330/D/198/76). W kościele parafialnym p.w. św. Wniebowzięcia NMP w Kopanicy do rejestru wpisano decyzją z 27 września 1976r pod numerem 197/76 jedynie cztery pozycje. Kościół parafialny p.w. św. Trójcy w Tucharzy (cmentarny) spłonął wraz z całym wyposażeniem w nocy z 7 na 8 lutego 1997 roku przed reformą administracyjną. Z całego wyposażenia wpisanego do rejestru zabytków zachował się jedynie krucyfiks z rzeźbą ukrzyżowanego, przeniesiony później do kościoła poewangelickiego filialnego p.w. św. Piotra i Pawła w Tucharzy. Kościół ten pełni również funkcje parafialne po pożarze kościoła. W roku 2001 wykonano w nim ewidencję zabytków ruchomych, która jest podstawą do wpisania do rejestru zabytków wystroju i wyposażenia tego kościoła. W kościele w Chobienicach wpisane do rejestru zabytków jest wyposażenie i wystrój kościoła pod numerem rejestru 196/B decyzją z 27 września

1976 r. (22 pozycje).

Spośród zabytków ruchomych wpisanych do rejestru na terenie gminy Wolsztyn należy wyróżnić pięć zespołów zabytków. Dwa z nich to wystroje i wyposażenia kościołów: pocysterskiego p.w. św. Jakuba oraz p.w. św. Walentego w Obrze. Następnie należy również wymienić obiekty zabytkowe stanowiące wyposażenie kościoła farnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Wolsztynie oraz wystrój i wyposażenie kościołów : parafialnego w Gościeszynie oraz kościoła pw. św. Bartłomieja w Kębłowie. Ponadto do rejestru zabytków pod numerem 208/ B decyzją z 11 listopada 1976 wpisano figurę przydrożną z Matką Boską i Chrystusem Ukrzyżowanym w m. Berzyna.

Kościół pocysterski w Obrze spełnia obecnie funkcje kościoła parafialnego i kościoła seminaryjnego. Do rejestru zabytków pod numerem 210/B decyzją z 12 maja 1977 wpisano głównie ołtarze, polichromie oraz wyroby rzemiosła - argenteria i szaty liturgiczne. Kościół sukursalny, drewniany, p.w. św. Walentego w Obrze został gruntownie wyremontowany. Do rejestru zabytków wpisano 33 elementy spośród jego wyposażenia pod numerem 213/B decyzją z 25 maja 1977. Część najstarszych obiektów - głównie gotyckie i późnogotyckie rzeźby przeniesiono do muzeum seminaryjnego. W roku 2002 wykonano dodatkową ewidencję uzupełniającą, w której ujęto głównie obiekty XIX wieczne. Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Wolsztynie posiada wystrój i wyposażenie wpisane do rejestru zabytków pod numerem 218/B z 28 października 1981. W roku 2001 wykonano ewidencję uzupełniającą zabytków ruchomych. W kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa w Gościeszynie wpisano do rejestru wystrój i wyposażenia kościoła pod numerem 529/Wlkp/B decyzjami z dnia 27.09.1976 r. i 04.06.2019 r. Decyzją z dnia 10 maja 2022 r. do rejestru zabytków zostało wpisane wyposażenie i wystrój kościoła pw. św. Bartłomieja w Kębłowie oraz rzeźba św. Jana Nepomucena znajdująca się na terenie cmentarza pod numerem 595/Wlkp/B

3.3. Zabytki archeologiczne na terenie powiatu wolsztyńskiego.

Podstawową i wiodącą metodę ewidencjonowania stanowisk archeologicznych stanowi ogólnopolski program badawczo - konserwatorski tzw. Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Celem tego programu jest kompleksowe systematyzowanie dotychczasowego zasobu wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane

są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

W ostatnich latach wyniki badań archeologicznych, które otrzymywane są przy okazji prowadzenia różnego rodzaju inwestycji budowlanych powodują gwałtowny przyrost informacji, przede wszystkim o pozostałościach pradziejowego i średniowiecznego osadnictwa. Aktualne wyniki pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej oraz statusie społecznym i zawodowym mieszkańców. Wyniki tych badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na danym terenie.

Przedmiotem zainteresowania są nie tylko ślady zasiedlenia, ale także otoczenie stanowisk, środowisko w jakim się znajdowały. Rejestrowany jest sposób funkcjonowania stanowiska archeologicznego w powiązaniu z najbliższym otoczeniem. Drogi, granice, ślady użytkowania pól oraz inne świadectwa eksploatacji środowiska naturalnego stanowiące cel badań służą do określenia sposobów funkcjonowania stanowisk w regionie, współzależności między nimi i wszelkich zmian w czasie.

Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów obszar dzisiejszego powiatu wolsztyńskiego cechowało niezwykle intensywne osadnictwo. W materiałach archeologicznych powiatu wolsztyńskiego reprezentowany jest niemal całościowy przekrój chronologiczny pradziejów - od środkowej i młodszej epoki kamienia, poprzez epokę brązu (ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk archeologicznych związanych z ludnością kultury łużyckiej), okres wpływów rzymskich, wczesne i późne średniowiecze, aż po czasy nowożytnie.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie powiatu wolsztyńskiego pochodzą z epoki kamienia i łączone są z pobytami grup ludności paleolitycznych. Osadnictwo pradziejowe jest głównie związane z siecią hydrograficzną, która koncentruje się wzdłuż dolin rzecznych, cieków wodnych, na krawędziach i stokach jezior. Położone na suchych, piaszczystych terasach dorzecza środkowej Obry i doliny Kopanicy tworzy dwa wyraźne skupiska w krajobrazie archeologicznym powiatu wolsztyńskiego. W artefaktach schyłkowo paleolitycznych uchwytnie są ślady pobytu ludności kultury hamburskiej (Wielka Wieś gm. Siedlec). Uwagę zwracają wyjątkowo liczne obozowiska mezolityczne występujące wokół miejscowości: Kębłowo (gm. Wolsztyn), Solec (gm. Przemęt), Kaszczor (gm. Przemęt), Osłonin (gm. Przemęt), Górsko (gm. Przemęt), Kopanica (gm. Siedlec).

Epokę kamienia zamykają kultury neolityczne. Stanowiska pochodzące z tego okresu występują w miejscowościach: Niałek Wielki (gm. Wolsztyn), Wroniawy (gm. Wolsztyn), Nowa Dąbrowa (gm. Wolsztyn), Radomierz (gm. Przemęt) i Wielka Wieś (gm. Siedlec).

Kolejnym znaczącym rozdziałem w periodyzacji dziejów powiatu wolsztyńskiego jest epoka brązu, na którą przypada stosunkowo duża ilość stanowisk archeologicznych. Najbardziej reprezentatywną dla epoki brązu jest kultura łużycka, której obecność potwierdzona jest w materiałach osadniczych zarejestrowanych wokół miejscowości: Chobienice (gm. Siedlec), Grójec (gm. Siedlec), Obra (gm. Wolsztyn), Kębłowo (gm. Wolsztyn), Stary Widzim (gm. Wolsztyn), Wroniawy (gm. Wolsztyn), Nowa Wieś (gm. Przemęt), Kluczewo (gm. Przemęt), Przedmieście (gm. Przemęt), Siekówko (gm. Przemęt), Popowo Stare (gm. Przemęt), Mochy (gm. Przemęt), Zaborowo (gm. Przemęt), Radomierz (gm. Przemęt), Bucz (gm. Przemęt). Początek nowej epoki w dziejach wiąże się z upowszechnieniem na dużą skalę nieznanego wcześniej surowca, jakim było żelazo. Ważną jednostką kulturową epoki żelaza była kultura przeworska, której osady odkryto w rejonie poszczególnych miejscowości: Kiełkowo (gm. Siedlec), Kębłowo (gm. Wolsztyn), Stary Widzim (gm. Wolsztyn), Wroniawy (gm. Wolsztyn), Świętno (gm. Wolsztyn), Nowa Wieś (gm. Przemęt), Borek (gm. Przemęt), Barchlin (gm. Przemęt), Popowo Stare (gm. Przemęt), Perkowo (gm. Przemęt), Radomierz (gm. Przemęt), Poświętno (gm. Przemęt), Bucz (gm. Przemęt).

Na obszarze powiatu wolsztyńskiego odnotowano również liczne pozostałości zasiedlenia związanego z intensyfikacją procesów osadniczych we wczesnym i późnym średniowieczu. Osadnictwo wczesnośredniowieczne i średniowieczne rozwijało się na wysoczyznach oraz wokół obecnych miejscowości, wyznaczając tym samym ich metrykę. Charakterystyczne dla okresu średniowiecza formy fortyfikacji w postaci grodzisk należą obecnie do obiektów o dużych walorach turystyczno - krajobrazowych regionu. Stanowiska archeologiczne występujące w granicach powiatu wolsztyńskiego są przede wszystkim reprezentowane przez osady. Jednakże odnotowywane cmentarzyska, wprawdzie nielicznie, dowodzą trwałości zasiedlenia tego obszaru. Na terenie powiatu zewidencjonowano 1534 stanowiska archeologiczne, czyli pozostałości osadnictwa pradziejowego i historycznego. Na opisywanym terenie wydzielono 1820 faktów osadniczych (grodzisk, osad, punktów i śladów osadniczych oraz cmentarzysk) o różnym przyporządkowaniu chronologiczno - kulturowym. Najwięcej faktów osadniczych zlokalizowanych jest na terenie gminy Przemęt (601). Ilość faktów osadniczych w pozostałych gminach kształtowała się w liczbie: Wolsztyn (493), Siedlec (440).

3.3.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Do rejestru zabytków z terenu powiatu wolsztyńskiego wpisanych zostało 36 stanowisk archeologicznych (grodziska, osady i cmentarzyska).

Na terenie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków zakazuje się prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe wymagają uzyskania pozwolenia właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Gmina Przemęt

Na terenie gminy znajduje się 29 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków - 1 grodzisko, 5 cmentarzysk i 23 osady.

Miejscowość	Nr rejestru/ data wpisu	Obiekt	Stan zachowania
Popowo Stare	Nr rej.1306/A 1.12.1971r. 2/54 AZP 60-22	grodzisko wczesne średniowiecze	Grodzisko użytkowane rolniczo, zagrożone orką. Wymaga zmiany zagospodarowania terenu oraz wyłączenia go z uprawy.
Barchlin	Nr rej.1323/A 6.12.1971r. 1/67 AZP 60-22	cmentarzysko kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stan zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Kluczewo	Nr rej.1292/A 29.11.1971r. 1/40 AZP 60-22	cmentarzysko kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Perkowo	Nr rej.P2, 37 3.10.1949 r. 1/1 AZP 61-21	cmentarzysko IV, V okres brązu,	Położone w lasach. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka
Popowo Stare	Nr rej.1301/A 30.11.1971r. 1/135 AZP 60-23	cmentarzysko kultura łużycka	Położone w lasach. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka.

Bucz	Nr rej. 1321/A 4.12.1971r. 1/94 AZP 62-22	cmentarzysko kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej. 1272/A 2.04.1992r. 3/20 AZP 62-21	osada kultura łużycka, wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1273/A 2.04.1992r. 4/21 AZP 62-21	osada wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1285/A 21.04.1992r. 5/22 AZP 62-21	osada kultura łużycka, wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu .
Górsko	Nr rej.1284/A 21.04.1992 r. 6/23 AZP 62-21	osada kultura łużycka, kultura przeworska, wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1276/A 2.04.1992r. 13/30 AZP 62-21	obozowisko epoka kamienia	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1277/A 3.04.1992r. 14/31 AZP 62-21	obozowisko epoka kamienia, osada wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu .
Górsko	Nr rej.1275/A 2.04.1992r. 17/34 AZP 62-21	Obozowisko mezolit	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu .
Górsko	Nr rej.1274/A 2.04.1992r. 19/336 AZP 62-21/36	obozowisko epoka kamienia	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu .
Górsko	Nr rej.1298/A 67.05.1992r. 23/40 AZP 62-21	obozowisko epoka kamienia, osada kultura łużycka, osada wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu .

Górsko	Nr rej.1299/A 6.05.1992r. 24/41 AZP 62-21	obozowisko. mezolit, osada kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1283/A 4.04.1992r. 28/102 AZP 62-21	osada kultura łużycka, kultura przeworska	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1271/A 2.04.1992r. 29/103 AZP 62-21	osada kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1267/A 31.03.1992r. 31/105 AZP 62-21	osada kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1281/A 4.04.1992r. 37/111 AZP 62-21	osada, wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1268/A 31.03.1992r. 38/112 AZP 62-21	osada kultura łużycka wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1282/A 4.04.1992r. 39/113 AZP 62-21	osada, wczesne średniowiecze	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Górsko	Nr rej.1278/A 4.04.1992r. 41/115 AZP 62-21	osada kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Oslonin	Nr rej.1322/A 6.07.1992r. 1/6 AZP 62-21	obozowisko mezolit	Położone w lasach. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka.

Ostonin	Nr rej.1324/A 6.07.1992r. 2/7 AZP 62-21	obozowisko, mezolit, osada wczesne, średniowiecze	Funkcjonuje jako nieużytek. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka.
Ostonin	Nr rej.1319/A 8.06.1992r. 3/8 AZP 62-21	osada kultura łużycka	Położone jest na polu ornym, użytkowanym rolniczo oraz na terenie zabudowanym. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Ostonin	Nr rej.1318/A 8.06.1992r. 9/4 AZP 62-21	osada wczesne, średniowiecze	Funkcjonuje jako nieużytek. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka.
Ostonin	Nr rej.1323/A 6.07.1992r. 19/94 AZP 62-21	obozowisko, epoka kamienia	Położone w lasach. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka
Ostonin	2Nr rej.1321/A 6.07.1992r. 0/95 AZP 62-21	obozowisko, epoka kamienia	Położone w lasach. Stan zachowania dobry, nie wymagający żadnych zabiegów konserwatorskich. W chwili obecnej nie zagraża im działalność gospodarcza człowieka.

Gmina Siedlec

Na terenie gminy znajduje się 4 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków grodziska.

Miejscowość	Nr rej./data wpisu	Obiekt	Stan zachowania
Chobienice	Nr rej.434/A 2.12.1968r. 1/31 AZP 57-18	grodzisko średniowiecze	Grodzisko funkcjonujące jako nieużytek, położone na terenach rekreacyjnych. W chwili obecnej nie zagraża mu działalność gospodarcza człowieka. Wymaga zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie.
Chobienice	Nr rej.435/A 2.12.1968r. 2/32 AZP 57-18	grodzisko wczesne średniowiecze	Grodzisko funkcjonujące jako nieużytek, położone na terenach rekreacyjnych. W chwili obecnej nie zagraża mu działalność gospodarcza człowieka. Wymaga zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie.

Jarormierz	Nr rej.598/A 1.12.1982r. 16/65 AZP 58-18	grodzisko wczesne średniowiecze	Grodzisko użytkowane rolniczo, zagrożone orką. Wymaga zmiany zagospodarowania terenu oraz zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie .
Karna	Nr rej.436/A 2.12.1968r. 4/1 AZP 57-19	grodzisko wczesne średniowiecze	Grodzisko użytkowane rolniczo, zagrożone orką. Wymaga zmiany zagospodarowania terenu oraz zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie.

Gmina Wolsztyn

Na terenie gminy znajdują się 2 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków - cmentarzysko i grodzisko.

Miejscowość	Nr rej./data wpisu	Obiekt	Stan zachowania
Obra	Nr rej.1640/A 9.12.1974r. 1/54 AZP 59-19	cmentarzysko kultura łużycka	Położone jest na terenie częściowo zabudowanym, wymaga podjęcia badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania substancji zabytkowej. Ustalenie jego stanu zachowania zadecyduje o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu.
Gościeszyn	Nr rej.437/A 2.12.1968r. 1/10 AZP 59-21	Grodzisko, wczesne średniowiecze	Grodzisko funkcjonujące jako nieużytek. W chwili obecnej nie zagraża mu działalność gospodarcza człowieka. Wymaga zabezpieczenia i uzupełnienia ubytków w rzeźbie.

Rejestr zabytków archeologicznych zaktualizowany 01.07.2024 r., pochodzi ze strony Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl

3.3.2. Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej

Gmina	Miejscowość	Nr stanowiska ob. AZP	Obiekt
Przemęt	Siekówko	stan. 9/21 AZP 60-21	Grodzisko
	Solec	stan. 32/40 AZP 60-20	Grodzisko
	Popowo Stare	stan.2/54 AZP 60-23	Grodzisko
Siedlec	Chobienice	stan. 1/31 AZP 57-18	Grodzisko
	Chobienice	stan. 1/32 AZP 57-18	Grodzisko
	Jaromierz	stan. 16/65 AZP 58-18	Grodzisko
	Karna	stan. 4/1 AZP 57-19	Grodzisko
	Karna	stan. 2/13 AZP 57-18	Grodzisko
Wolsztyn	Powodowo	stan. 1/89 AZP 58-19	Grodzisko
	Powodowo	stan. 4/95 AZP 58-19	Grodzisko
	Kębtowo	stan. 1/135 AZP 59-19	Grodzisko
	Chorzemin	stan. 3/3 AZP 58-20	Grodzisko
	Gościeszyn	stan. 1/10 AZP 59-21	Grodzisko

3.4. Krajobraz kulturowy.

3.4.1. Obszarowe wpisy do rejestru zabytków.

Na terenie powiatu wolsztyńskiego do rejestru zabytków wpisano dwa obszary. Wpisy te dotyczą historycznych przestrzeni zurbanizowanych miasta Wolsztyna i dawnego miasta Przemętu. Wolsztyn wpisano do rejestru zabytków 24 marca 1976 roku, pod numerem 2201. Przemęt ma wpis z dnia 31 lipca 1992 roku, pod numerem 1329/A.

Oprócz wymienionych wyżej obszarów znajdujących się pod ustawową ochroną, na terenie powiatu odnotować należy cały szereg wpisów zespołów przestrzennych, które również noszą znamiona wpisów obszarowych. Należą do nich wpisy do rejestru zabytków zespołów

rezydencjonalnych w gminie Przemęt, w Barchlinie (nr rej.: 1567 A z 9.11.1995), w Buczu (nr rej.: 1539/A z 8.01.1996), w Popowie Starym (nr rej.: 405/1-2/Wlkp/A z 31.01.1952 i z 12.02.1990), w Siekowie (nr rej.: 1395 z 24.02.1973), w Sokołowicach (nr rej.: 1200/A z 29.07.1970), w Wieleniu Zaobrzańskim (nr rej.: 1279/A z 29.04.1992); w gminie Siedlec, w Belęcynie (nr rej.: 493/Wlkp/A z 2.07.1974); w Chobienicach (nr rej.: 118/A z 12.04.1961), w Kiełpinach (nr rej.: 564/Wlkp/A z 11.12.2007), w Wielkiej Wieś (nr rej.: 3204 z 27.12.1983), w Zakrzewie (nr rej.: 3228 z 30.12.1986); w gminie Wolsztyn, w Chorzeminie (nr rej.: 403/Wlkp/A z 12.04.1973), w Gościeszynie (nr rej.: 413/Wlkp/I-2/A z 21.10.1968 i z 27.12.1983), w Powodowie (nr rej.: 3213 z 30.05.1984), w Starej Dąbrowie (nr rej.: 355/A z 29.10.1968 i nr rej.: 1007 z 11.03.1970) w Starym Widzimi (nr rej.: 298/Wlkp/A z 20.02.1970), w Wolsztynie (nr rej.: 414/Wlkp/I-2 z 28.11.1968 i z 12.04.1973), we Wroniawach (nr rej.: 419/Wlkp/A z 12.04.1973). Podobny charakter mają wpisy zespołów sakralnych w gminie Przemęt: w Przemęcie - zespół klasztorny cystersów (nr rej.: 169/1-2/Wlkp/A z 22.11.1932 i z 28.11.1968), w gminie Siedlec: w Kopanicy - zespół kościoła parafialnego (nr rej.: 213/Wlkp/A z 14.12.2004), w Tuchorzy - zespół kościoła ewangelickiego (nr rej.: 483/Wlkp/A z 3.04.2007), w gminie Wolsztyn: w Obrze - zespół klasztorny (nr rej.: 306 z 22.12.1932) i w Kębtowie - zespół kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja (nr rej.: 790/Wlkp z 31.03.2010). Także wpisy zagród chłopskich w Borni i w Nowej Tuchorzy, skansenu budownictwa ludowego w Wolsztynie i zespołu Seminarium Nauczycielskiego, również w Wolsztynie.

Rejestr zabytków nieruchomych - stan z 31 marca 2017 roku ,wg danych pochodzących ze spisu prowadzonego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych.

Spośród układów przestrzennych na terenie gminy Przemęt najważniejszy i bardzo wartościowy, z historycznego punktu widzenia, jest zachowany układ urbanistyczny Przemętu. Pierwotny kształt układu przestrzennego miejscowości jest zniekształcona w znikomym stopniu. Nadal pozostają czytelne podstawowe elementy kompozycji: układ komunikacyjny, wewnętrzne podziały działek zabudowy, linie zabudowy itp.

Zachowane w Przemęcie zabytki architektury sakralnej, zachowały się w stanie zadowalającym. Zabudowania zespołu klasztornego poddawane są na bieżąco naprawom

i remontom. Obecnie prac zabezpieczających wymagają tynki wewnętrzne przy pseudokopule kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela. Kościół p.w. św. Piotra i Pawła na tzw. Przedmieściu jest utrzymany w dobrym stanie technicznym. W latach 2000 - 2002 przeprowadzono remont konstrukcji i pokrycia dachowego wieży, wprowadzono nowe rynny i opierzenia, wykonano kompleksowe odnowienie wnętrza i wyposażenia. W kościele filialnym p.w. św. Andrzeja, w ostatnim czasie wykonano prace remontowe przy dachu, rynnach i opierzeniach. Obiekt jest utrzymany w zadowalającym stanie technicznym. Pozostałe barokowe kościoły, znajdujące się na terenie gminy Przemęt: w Kaszchorze, p.w. św. Wojciecha i w Wieleniu Starym, p.w. Narodzenia NMP, utrzymane są w dobrym stanie technicznym. Na bieżąco prowadzone są prace remontowe i konserwatorskie. Znajdujący się w Buczu, szachulcowy kościół z XVIII w. p.w. św. Barbary przeszedł w ostatnich latach wymianę pokrycia dachowego oraz szalowania. Dzwonnica znajdująca się przy kościele wymaga przeprowadzenia prac remontowych. Murowana kapliczka w Biskupicach znajduje się w złym stanie technicznym, cegła na elewacjach jest silnie zmurszała i zawilgocona. Obiekt wymaga podjęcia prac remontowych.

Znajdujące się na terenie gminy założenia dworskie i pałacowe z parkami, wpisane do rejestru zabytków są użytkowane i utrzymywane w zadowalającym stanie technicznym. Barokowy dwór w Popowie Starym w ostatnich dwóch latach został wyremontowany przez prywatnego właściciela i jest utrzymany we wzorowym stanie technicznym. Spośród zabytkowych zabudowań folwarcznych, w złym stanie technicznym jest nieużytkowany spichlerz w Siekowie. Najlepszym ratunkiem dla tego obiektu jest znalezienie mu nowej funkcji i użytkownika, który przeprowadzi remont. W złym stanie jest też część zabudowań folwarcznych w Sokołowicach. W ostatnim czasie wykonano jedynie remont dachu.

Stan zachowania drewnianej zabudowy wsi wpisanej do rejestru zabytków stanowi złożony problem. Zły stan zachowania tych obiektów wynika głównie z tej racji, że zostały one wzniesione z nietrwałego materiału oraz z powodu braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, a także wtórnych i niewłaściwych przebudów i przekształceń. Obiekty te są w większości własnością prywatną, a właściciele często nie posiadają środków finansowych na prowadzenie prac remontowych. Kilka obiektów, w ostatnich latach, zostało rozebranych lub uległo katastrofie budowlanej na skutek złego stanu technicznego (np. chałupa w Mochach). W takiej sytuacji znajdują się również zabytkowe wiatraki. W przypadku tej grupy obiektów wydaje się, że jedyną szansą na ich uratowanie jest adaptacja przez osoby z zewnątrz np. na cele letniskowe.

Stan parków na terenie gminy jest dostateczny. Jedynie park w Wieleniu Zaobrzańskim jest

w stanie złym. Układ kompozycyjny parku jest mocno zniekształcony i wymaga zabiegów rewaloryzacyjnych. Zaniedbany jest także park w Barchlinie należący do RSP i osoby prywatnej. W parku tym nie prowadzi się praktycznie żadnych prac porządkowych, pielęgnacyjnych ani sanitarnych. Układ parku jest zniekształcony i zatarty poprzez rozrastające się w sposób niekontrolowany samosiewy i dzikie krzewy. W dostatecznym stanie znajdują się parki w Buczu i Sokołowicach. Park w Siekowie utrzymany jest w dobrym stanie. Jedynie najbliższe otoczenie pałacu wymaga prac naprawczych. Założenie w Popowie Starym jest w stanie dobrym; przeprowadzone zostały prace porządkowe i sanitarne. Ze względu na wysoką wartość założenia parkowego w Siekowie pod względem historycznym, układu kompozycyjnego i drzewostanu park należałoby poddać gruntownej rewaloryzacji z odtworzeniem pierwotnego układu kompozycyjnego.

W gminie Siedlec znajduje się 41 obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Do tej grupy należą kościół z Chobienic oraz zespół zabudowań przy kościele parafialnym w Siedlcu. Obiekty te są w zadowalającym stanie technicznym i prowadzone są w nich na bieżąco prace remontowe. Spośród zabytkowych zespołów pałacowo - parkowych w złym stanie znajdują się obiekty na terenie założenia w Chobienicach. Park uporządkowany, zadbane. Założenie pałacowo - parkowe wraz folwarkiem i z kościołem parafialnym w Chobienicach jest jednorodnym kompleksem kompozycyjnym i stanowi grupę najcenniejszych zabytków na terenie gminy. W ostatnich latach wyremontowano oficynę. Remontu wymaga także pałac w Belęcinie. Budynek tzw. starej plebani w Tuchorzy jest od wielu lat nieużytkowany i wymaga podjęcia pilnych prac remontowych.

Pozostałe obiekty wpisane do rejestru zabytków to w większości zabytki budownictwa drewnianego skupione we wsiach Borują, Tuchorza, Nowa Tuchorza Stara, Tuchorza, Mariankowo. Obiekty te są w znacznym stopniu zagrożone, ze względu na nietrwały materiał, z którego są wybudowane. W większości są one w złym stanie technicznym (zwłaszcza obiekty inwentarskie i wiatraki). W niektórych przypadkach wygląd budynków mieszkalnych został przekształcony (nowa stolarka okienna, pokrycie dachu eternitem, częściowe przemurowywanie ścian).

Stan parków na terenie gminy jest zły. Zaniebane są parki w Zakrzewie i Chobienicach. W parku w Zakrzewie nie prowadzi się praktycznie żadnych prac porządkowych, pielęgnacyjnych ani sanitarnych. Układ parku zniekształcony jest poprzez zlokalizowane tam budynki gospodarcze i warzywniki użytkowane przez osoby zamieszkujące w dworze. Część parku w Chobienicach otaczająca świetlicę wiejską została w ostatnich latach częściowo uporządkowana. Mocno

zaniedbany jest także park w Tuchorzy, wymaga on uporządkowania oraz przeprowadzenia prac porządkowych i sanitarnych, a także uczynienia układu kompozycyjnego. Park w Wielkiej Wsi jest częściowo uporządkowany w otoczeniu pałacu, zaś w pozostałej części wymaga także przeprowadzenia prac porządkowych i sanitarnych. Układ kompozycyjny parku w Belęcinie został mocno zniekształcony poprzez wybudowanie sali sportowej w granicach parku oraz przez znajdujące się na osi widokowej dworu boisko.

Szczególną rolę w powiecie wolsztyńskim pełni gmina Wolsztyn z naturalnym centrum - miastem Wolsztyn. Miasto o średniowiecznej metryce, z czytelnym układem przestrzennym (kształtowanym od XV do XX wieku) i dobrze zachowaną historyczną zabudową (głównie z XIX i XX wieku), jest objęte ochroną konserwatorską i wpisane do rejestru zabytków, która obejmuje prawie w całości jego historyczne granice. Spośród dawnej zabudowy, ochroną konserwatorską objęte są kamienice o wielkości i formach typowych dla architektury XIX i 1 połowy XX wieku oraz budynki użyteczności publicznej, a także dwa kościoły i kaplica. Na terenie objętym ochroną występuje jedynie kilka elementów dysharmonizujących (pawilony handlowe i wielopiętrowe budynki mieszkalne z lat 60 - 80 XX w.). Większość budynków mieszkalnych znajduje się w zadowalającym stanie technicznym, prowadzone są w nich bieżące naprawy i remonty. W najgorszej sytuacji są budynki powstałe w 1 - 3 ćw. XIX w., parterowe, nakryte dwuspadowymi dachami, typowe dla małomiasteczkowej architektury.

Wykazują one duże zużycie elementów konstrukcyjnych, będące po części wynikiem zastosowania ubogich technologii i materiałów oraz wskutek nieprowadzenia bieżących napraw i remontów. Najcenniejszym obiektem na terenie miasta jest barokowy kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP, zbudowany w latach 1767 - 79 według projektu Antoniego Hoene, częściowo przebudowany przez Stefana Cybichowskiego w 1925 roku. Budynek znajduje się w dobrym stanie technicznym. W latach 1991 - 2003 prowadzony był generalny remont polegający na wymianie pokrycia dachowego, wymianie tynków na elewacjach, malowaniu wnętrza, zagospodarowaniu otoczenia. Wyremontowana została także wpisana do rejestru zabytków barokowa dzwonnica. Od 2009 roku fara przechodziła kolejny znaczący remont, prowadzony przez ks. proboszcza Sławomira Majchrzaka. W jego trakcie poddano gruntownej renowacji wszystkie ołtarze (w tym wielki ołtarz), wykonano kaplicę Wierzytwej Adoracji, odnowiono ambonę i chrzcielnicę oraz w 2014 roku odrestaurowano organy kościoła. W 2022 roku Kościół przeszedł kolejny generalny remont od piwnic, aż po wieżę, głównie przez problemy z instalacją elektryczną. Przy ul. 5 Stycznia znajduje się dawny zbór ewangelicki, ob. kościół filialny, zbudowany w latach

1830-1835. W 2008 roku w Kościele Wniebowstąpienia Pańskiego w Wolsztynie przeprowadzono remont dachu. Był to początek prac nad renowacją budynku. Sukcesywnie wymieniono stolarkę okienną. Zostały wymienione okna - 39 sztuk, z czego 8 to okna sporych rozmiarów. W 2021 roku wyremontowane zostały balkony wraz z podłogą. Kupione zostały również nowe, drewniane ławki. Wymieniona została także cała instalacja elektryczna. Stare, zabytkowe piece, nie nadawały się już do użytku. Zamontowano nowe piece gazowe, co jest zdecydowanie bardziej ekologiczne. Naprawiono też schody prowadzące na wieżę. W 2024 roku osuszono elewację. W północnej części miasta znajduje się zabytkowy pałac, który obecnie remontowany z przeznaczeniem na cele hotelowo - konferencyjne. Park, na terenie którego posadowiono rezydencję, pełni funkcję parku miejskiego i jest udostępniony mieszkańcom. Przy południowej granicy parku znajduje się wpisany do rejestru zabytków budynek dawnego sierocińca, pełniący obecnie funkcję ośrodka zdrowia. Budynek o przekształconej po 1945 roku bryle wymaga przeprowadzenia generalnego remontu konstrukcji więźby dachowej, odnowienia elewacji i przywrócenia pierwotnego kształtu bryły. Ponadto w mieście znajdują się dwa budynki wpisane do rejestru zabytków, pełniące obecnie funkcje muzealne: przy ul. Roberta Kocho i ul. 5 Stycznia. Obecnie obiekty te znajdują się w dobrym stanie (w latach 90 XX wieku przeprowadzono generalne remonty obiektów). Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski, gromadzący obiekty charakterystyczne dla budownictwa drewnianego z tego regionu, utrzymany jest w dobrym stanie.

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy Wolsztyn należy dawny zespół klasztorny cystersów w Obrze, z obiektami budowanymi w XVIII - XIX w. Główne obiekty wchodzące w skład założenia - kościół, klasztor i Opatówka - są w dobrym stanie technicznym, prowadzone są na bieżąco naprawy i remonty. W partii przyziemia w kościele poklasztornym występuje jedynie silne zawilgocenie, które należy wyeliminować. Budynek klasztoru w latach 90 XX wieku przeszedł gruntowy remont i modernizację. W gorszym stanie technicznym znajdują się pozostałe budynki i wymagają podjęcia gruntownych prac remontowych. Znajdujący się na terenie wsi drewniany kościół p.w. św. Walentego z 1719 roku, remontowany był w latach 2000 - 2002. Również kaplica p.w. św. Anny jest na bieżąco remontowana. W Kębłowie zachowały się dwa kościoły. Kościół cmentarny, drewniany p.w. św. Wawrzyńca, jako jeden z najstarszych na terenie gminy, wymaga podjęcia prac remontowych. Drugi kościół, parafialny p.w. Bartłomieja jest obecnie częściowo remontowany. Na przełomie 2023 – 2024 roku Kościół p.w św. Bartłomieja Apostoła w Kębłowie przechodzi remont wieży. Znajdujący się w Gościeszynie kościół p.w. Stanisława Biskupa jest

utrzymany w zadowalającym stanie technicznym. Prowadzone są przy nim naprawy i remonty. Docelowo należy przygotować się do remontu konstrukcji więźby dachowej. Zachowany we wsi pałac, nieużytkowany. Obok pałacu, w skład założenia rezydencjonalnego wchodzi: oficyna, stajnia koni wyjazdowych (ob. sklep i mieszkania) oraz ujeżdżalnia (ob. sala gimnastyczna i mieszkania). W złym stanie technicznym jest ogrodzenie. Prace naprawcze przeprowadzono przy oficynie. Zespół folwarczny w Gościeszynie składa się z gorzelnii, spichlerza, stajni, kuźni oraz ogrodzenia. Obiekty są obecnie nieużytkowane i ulegają powolnej degradacji. Zachowany w Chorzeminie pałac jest nieużytkowany. Remont rezydencji rozpoczęty po 1990 roku trwał z długimi przerwami po czym nie został ukończony. Pałac we Wroniawach jest użytkowany jako Dom Wczasów Dziecięcych i znajduje się w zadowalającym stanie technicznym. Prowadzone są bieżące naprawy i remonty. W miejscowości Stara Dąbrowa znajduje się wpisany do rejestru zabytków zespół folwarczny. Obory wchodzące w skład tego zespołu noszą ślady silnych przekształceń i utraciły swe wartości zabytkowe. Spichlerz z tego zespołu jest zachowany w pierwotnej formie, lecz wymaga gruntownego remontu (ściany silnie zawilgocone). Znajdująca się Błocku zabytkowa owczarnia, znajduje się w katastrofalnym stanie technicznym, o częściowo zawalonych murach i konstrukcji więźby dachowej.

Zachowane w Starym Widzimi pozostałości zabudowań folwarcznych, trzy domy mieszkalne oraz spichlerz - stodoła znajdują się w złym stanie technicznym. Znajdujący się w Kębłowie dworzec kolejowy, wpisany do rejestru zabytków, użytkowany obecnie jako dom mieszkalny, utrzymany jest w dobrym stanie technicznym. Znajdujące się na terenie zabytkowe parki ukazują zróżnicowany stan zachowania. W dostatecznym stanie zachowane są parki w Chorzeminie, Obrze, Powodowie, Wolsztynie, i Wroniawach. W parkach tych na bieżąco prowadzi się bieżące prace porządkowe. Układy kompozycyjne tych parków są czytelne i możliwe do odtworzenia. Parki w Gościeszynie i Wroniawach, w latach 2002 i 2003 zostały częściowo uporządkowane. Wycięto suche drzewa oraz przeprowadzono prace związane z korektą i redukcją koron drzew. Park we Wroniawach jest systematycznie czyszczony i wycinany w związku z prężnie działającym w pałacu Domem Wczasów Dziecięcych. Z uwagi na wysoką wartość historyczną założeń parkowych w Wolsztynie i Obrze, należy poddać gruntownej rewaloryzacji układy kompozycyjne oraz przeprowadzić prace regulacyjne w obrębie ich drzewostanów. W bardzo dobrym stanie zachowania utrzymany jest ogród przy Muzeum Regionalnym.

4.2. Stan zachowania zabytków ruchomych.

W gminie Przemęt, zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków, znajdują się głównie w kościołach. W tej grupie szczególnie cenne są - wystrój i wyposażenie kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela w Przemęcie. W świątyni będącej jednym z największych kościołów Wielkopolski stan zachowania wyposażenia i wystroju jest zróżnicowany. W latach od 2004 do 2008 roku prowadzone były intensywne prace konserwatorskie przy znacznym wsparciu finansowym ze strony Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego, Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Gminy Przemęt. W tym czasie odnawiano polichromie kościoła oraz ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej (2004 - 2005). Przeprowadzono również renowację obrazów i chrzcielnicy (2005). Wykonano kompleksową konserwację ołtarza głównego kościoła oraz Tronu Opackiego (2006). Następnie prowadzono prace renowacyjne ołtarzy bocznych (2007). Wykonano także remonty organów z prospektem i balustradą chóru oraz konfesjonatów (2008). Kolejnym kościołem położonym w Przemęcie - Przedmieściu, jest kościół p.w. św. Piotra i Pawła o jednorodnym rokokowym wyposażeniu wnętrza poddanych pracom konserwatorskim w roku 2001 i uwieńczonych pełnym sukcesem. Również związany z działalnością cystersów jest kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kaszczorze dysponujący stosunkowo skromnym, nie wymagającym szczególnych interwencji wyposażeniem. Wyjątek stanowią wystawione na działania czynników atmosferycznych kamienne nagrobki na cmentarzu przykościelnym oraz kamienna rzeźba świętego Jana Nepomucena przy bramie wjazdowej. Wyposażenie i wystrój kościoła filialnego w Kaszczorze od roku 1989 są systematycznie konserwowane. Dotychczas prace zabezpieczające prowadzone były przy ołtarzach bocznych. Z poważniejszych działań do wykonania pozostaje jedynie konserwacja ambony. W czerwcu 2003 do kościoła w Wieleniu Zaobrzańskim włamali się nieznani sprawcy niszcząc częściowo jeden z zabytkowych witraży, a także kradnąc korony z figury Matki Boskiej z dzieciątkiem i późnobarokową monstrancję. Wyposażenie drewnianego kościoła parafialnego p.w. św. Barbary w Buczu, znajduje się w niezadowalającym stanie i wymaga prac konserwatorskich. Spośród tych działań najważniejszym powinno być odsłonięcie spod wielu przemalowań historycznej polichromii zdobiącej ściany kościoła.

W gminie Siedlec zabytkowe wyposażenie zachowało się w trzech kościołach. W kościele parafialnym p.w. św. Michała Archanioła w Siedlcu wyposażenie nie wymaga interwencyjnych prac konserwatorskich, podawane jest renowacjom na bieżąco. Wyposażenie kościoła parafialnego p.w.

NMP Wniebowziętej w Kopanicy znajduje się w zadowalającym stanie i nie wymagającym pilnej interwencji konserwatorskiej. Konserwacji wymagają jedynie przedstawiające serafinów z emblematami ewangelistów polichromie w prezbiterium, wykazujące objawy pudrowania się i łuszczenia warstwy malarskiej oraz znajdujący się na plebanii wczesnobarokowy obraz z przedstawieniem świętej Barbary. Stan powstałych w większości przed wiekiem obiektów stanowiących wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Piotra i Pawła jest zadowalający i nie wymaga istotnych interwencji konserwatorskich, przeglądu i zabezpieczenia wymagają jedynie witraże.

Stan zachowania zabytków ruchomych w gminie Wolsztyn jest zróżnicowany, zarówno pod względem jakości artystycznej i historycznej, jak również pod względem stanu zachowania. Do cennych należy zespół wyposażenia i wystrój pocysterskiego kościoła w Obrze. Większość ołtarzy, stalle oraz polichromie sklepień wymagają podjęcia prac konserwatorskich, dotychczasowe doraźne i raczej przypadkowe oraz niefachowe renowacje zatarły ich pierwotny charakter. Część obiektów, ołtarz główny i dwa ołtarze boczne oraz pojedyncze obrazy zostały już poddane pracom konserwatorskim. W przyszłości należy przewidzieć konserwację barokowej figury świętego Jana Nepomucena na dziedzińcu kościoła klasztorne. W drugim kościele Obry p.w. św. Walentego w ostatnim czasie prowadzono prace konserwatorskie przy ołtarzu głównym w prezbiterium. Pozostałe części wyposażenia, przede wszystkim ołtarze boczne i ambona są niefachowo przemalowane i wymagają dodatkowych prac konserwatorskich. Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Wolsztynie posiada wystrój i wyposażenie po intensywnych pracach konserwatorskich. Stan zabytków ruchomych jest po części efektem remontu i konserwacji kościoła przeprowadzonej w roku 1925 pod kierunkiem malarza Stanisława Wróblewskiego. Zastosowanie niektórych metod jest niezgodne z współczesną doktryną konserwatorską, dlatego należałoby dokonać wielu korekt konserwatorsko - estetycznych zwłaszcza w partii polichromii sklepień oraz ołtarzy. Stan zabytków ruchomych w kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa w Gościeszynie jest zróżnicowany.

4.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych.

Dla rekonstrukcji większych procesów czy mniejszych zagadnień wszystkie stanowiska archeologiczne są tak samo istotne i ważne. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292.) wszystkie zabytki archeologiczne - bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Działania konserwatorskie w zakresie ochrony zabytków archeologicznych na terenie Wielkopolski (w tym i powiatu wolsztyńskiego) prowadzone są w kilku płaszczyznach:

1. badania osadnicze w celu uwiarygodnienia danych Archeologicznego Zdjęcia Polski;
2. weryfikacja grodzisk;
3. inwentaryzacja i weryfikacja cmentarzysk kurhanowych i megalitycznych;
4. zdjęcia lotnicze.

Stan zachowania stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków jest zróżnicowany. Większość spośród stanowisk położona jest na terenach użytkowanych rolniczo, nieliczne - w lasach, a także na obszarach funkcjonujących jako nieużytek. Stanowiska usytuowane w granicach zasięgu pól ornych podlegają ciągłemu zagrożeniu poprzez głęboką orkę. Z punktu widzenia założeń konserwatorskich wymagają one przeprowadzenia badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania substancji zabytkowej, co z kolei będzie podstawą do podjęcia decyzji o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu. Najmniej narażone na zniszczenia są stanowiska położone w lasach i na obszarach nie użytkowanych rolniczo.

Podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe, stanowią stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP. Z powodu ich liczebności trudno określić stan zachowania każdego pojedynczego stanowiska archeologicznego.

Stałym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno - budowlanych. Najbardziej inwazyjny wpływ na degradację środowiska kulturowego, ze względu na swój rozległy zasięg mają, inwestycje szeroko płaszczyznowe tj. budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja piasek i żwirowni, kopalnie kruszywa.

Naruszenie substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych powoduje głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. „poszukiwaczy skarbów” posługujących się wykrywaczami metali, których rozmiarów zniszczeń nie potrafimy ocenić. Ich aktywność szczególnie zagraża zachowanym na terenie powiatu cmentarzyskom.

Dynamiczny przyrost infrastruktury miast, przebudowa układów urbanistycznych, a także ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi coraz częściej do naruszenia pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych i zespołów

kulturowych. Czynnikiem destrukcyjnym w kwestii ochrony dziedzictwa archeologicznego jest rozwój turystyki zwłaszcza skoncentrowany nad zbiornikami wodnymi i na obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do najważniejszych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy:

1. Przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych,
2. Uwzględnianie przy wydawaniu pozwoleń na budowę opinii i decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
3. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze,
4. Zachowanie i rewaloryzacja stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk, kurhanów),
5. Edukacja mieszkańców powiatu w kwestii wartości znalezisk archeologicznych.

Planowane w najbliższych latach w Powiecie Wolsztyńskim inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, przez co niosą zagrożenia dla zabytków archeologicznych:

- Utwardzenie nawierzchni alei parkowych przy zabytkowym pałacu w Buczu,
- Budowa jazów na Kanale Południowym Obry w m. Ciosaniec w gminie Sława oraz w m. Perkowo i w m. Siekowo w Gminie Przemęt,
- Budowa ulic Południowej i Sosnowej w Wieleniu oraz budowa drogi na działce nr 190/1 w Poświętnie.
- Budowa drogi przy ulicy Górnej w miejscowości Olejnica
- Przebudowa drogi powiatowej nr 3820P Barchlin – granica powiatu”

Na chwilę obecną brak jest informacji o planowanych inwestycjach na lata późniejsze.

4.4. Dokumenty i opracowania.

Program opieki nad zabytkami powiatu wolsztyńskiego na lata 2025-2028, zgodny jest z dokumentami powiatowymi o charakterze strategicznym:

1. Strategia rozwoju powiatu wolsztyńskiego 2015 – 2025
2. Wieloletnia Prognoza Finansowa Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2024- 2034
3. Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2017 – 2020, z perspektywą do roku 2024

4.4.1. Strategia rozwoju powiatu wolsztyńskiego 2015 -2025 rok.

Strategia Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025 jest planem osiągnięcia długofalowych zamierzeń Powiatu Wolsztyńskiego. Implikuje ona przejście z obecnej sytuacji do pożądanego stanu wyrażonego w wizji rozwoju.

Strategia to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowywanych przez samorząd powiatu. Określa on priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzonego na obszarze Powiatu. Strategia stanowi także odpowiedź na ustawowy wymóg prowadzenia polityki rozwoju w oparciu o strategię, jak również skuteczną próbę dostosowania działalności Powiatu do polityki rozwojowej prowadzonej na szczeblu krajowym jak i wojewódzkim. Niniejszy dokument strategiczny stanowi również podstawę do opracowania i wdrożenia na terenie Powiatu projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych.

W Strategii Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025 Powiat otrzymał nową misję oraz wizję rozwoju. Zmieniły się również zapisy na poziomie kierunków działań i celów strategicznych.

Strategia Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025 została opracowana zgodnie z III-etapowym podejściem, na które składają się:

- Etap I – analiza uwarunkowań rozwojowych regionu – w ramach tego etapu przeanalizowano: dokumenty strategiczne województwa wielkopolskiego, kraju a także dokumenty programowe i wytyczne na poziomie UE, dane statystyczne, raporty i analizy ogólnokrajowe jak i wojewódzkie. Dzięki temu pozyskano wiedzę na temat uwarunkowań rozwojowych obszaru Powiatu Wolsztyńskiego;
- Etap II – analiza uwarunkowań rozwojowych Powiatu Wolsztyńskiego – w ramach niniejszego etapu przeanalizowano dostępne informacje na temat czynników rozwojowych Powiatu Wolsztyńskiego (tj. dokumenty strategiczne, dane statystyczne, raporty itp.), przeprowadzono ankietę wśród poszczególnych gmin Powiatu, a także wśród czołowych przedsiębiorców i organizacji pozarządowych działających na jego terenie, przeprowadzono wywiad podczas spotkań z kluczowymi interesariuszami Strategii z podziałem na konkretne obszary problemowe. Etap ten pozwolił na: pozyskanie wiedzy na temat szczegółowych uwarunkowań rozwojowych Powiatu, zaznajomienie się z poglądami i oczekiwaniami interesariuszy, identyfikację największych atutów i najbardziej odczuwalnych problemów, określenie zamierzeń inwestycyjnych Powiatu Wolsztyńskiego. Rezultatem etapu I i II była opracowana Diagnoza strategiczna;

- Etap III – opracowanie planu strategicznego – etap ten polegał na analizie wniosków z przeprowadzonej Diagnozy strategicznej w postaci identyfikacji obszarów problemowych, a następnie określenie propozycji celów strategicznych i listy celów operacyjnych przewidzianych do realizacji, które przyczynią się do rozwiązania tych problemów. Rekomendowana wersja Strategii została przedstawiona poszczególnym gminom Powiatu Wolsztyńskiego oraz kluczowym interesariuszom w celu weryfikacji planu strategicznego z ich oczekiwaniami. Rezultatem etapu III była rekomendowana wersja *Strategii Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025*.

Takie 3-etapowe podejście do opracowania Strategii spowodowało, że składa się ona z dwóch zasadniczych części:

- część 1 – Diagnoza strategiczna Powiatu Wolsztyńskiego,
- część 2 – Strategia Rozwoju Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2015-2025.

Pierwsza część ma na celu zobrazowanie potencjału społeczno - ekonomicznego Powiatu Wolsztyńskiego w kontekście głównych kierunków jej rozwoju, uwzględniając przy tym przestrzenne uwarunkowania środowiskowo-infrastrukturalne Powiatu. Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej i przestrzennej obszaru to identyfikacja najważniejszych uwarunkowań, szans i zagrożeń, a w efekcie kluczowych problemów wymagających rozwiązania na danym terytorium. Opiera się ona na analizie czynników zewnętrznych i wewnętrznych obrazując sytuację Powiatu Wolsztyńskiego na tle sytuacji społeczno – gospodarczej województwa wielkopolskiego, kraju i UE. Diagnoza strategiczna Powiatu Wolsztyńskiego jest podstawowym punktem wyjścia do konstruowania kierunków działań, a następnie celów strategicznych i operacyjnych.

Druga część strategii została opracowana na podstawie wniosków z diagnozy, a także w oparciu przeprowadzone spotkania warsztatowe z interesariuszami. Część strategiczna zawiera konkretny plan działania Powiatu Wolsztyńskiego do 2020 roku, w którym określone zostały następujące elementy: misja, wizja rozwoju, cele strategiczne, instrumenty realizacji, system wdrażania i monitorowania wraz z określonymi wskaźnikami do osiągnięcia.

4.4.2. Wieloletni Prognoza Finansowa Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2024 - 2034

Wieloletni Program Finansowy Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2024 - 2034, został sporządzony w 2023 roku na zlecenie Rady Powiatu Wolsztyńskiego i wprowadzony w życie uchwałą Rady Powiatu Wolsztyńskiego Nr LXXII/442/2023 z dnia 28 grudnia 2023 rok. W dokumencie

wyszczególniono szereg inwestycji, spośród których, z punktu widzenia niniejszego dokumentu, istotne są działania remontowe prowadzone na terenie całego powiatu wolsztyńskiego: m.in.;

1. Przebudowa drogi powiatowej nr 3800P Siedlec – Żodyń
2. Przebudowa drogi powiatowej nr 3815P w m. Rudno
3. Budowa ścieżki rowerowej Adamowo – Gościeszyn etap I
4. Przebudowa drogi powiatowej nr 3821P Wieleń – Osłonin.
5. Remont i renowacja budynku pałacu w Powodowie
6. Modernizacja Sali sportowej Świtezianka
7. Zakup samochodu dostosowanego do przewozu osób niepełnosprawnych.
8. Remont kapitalny wieży kościoła p.w. Św. Bartłomieja Ap. W Kębłowie.
9. Budowa ronda na skrzyżowaniu ulic: Bohaterów Bielnika, Poniatowskiego i Nialeckiej w Wolsztynie.

4.4.3. Program ochrony środowiska

Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Wolsztyńskiego na lata 2017 – 2020, z perspektywą do roku 2024 jest dokumentem, który analizuje istniejący stan poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego oraz przedstawia cele i zadania konieczne do realizacji w poszczególnych obszarach interwencji. Mają one zachować dobry stan środowiska, a tam gdzie konieczna jest poprawa – przedstawić zadania naprawcze. Program ochrony środowiska z założenia zakłada szeroko pojętą ochronę środowiska. Omawiany projekt jest kontynuacją dokumentu opracowanego na lata 2012 – 2015 z perspektywą na lata 2016 – 2019. Dotąd POŚ aktualizowany był jeszcze w roku 2010 i stanowił wówczas aktualizację projektu uchwalonego na lata 2004 – 2011. Podczas opracowania dokumentu korzystano z dostępnych danych, kierując się zasadą, że powinny być one zestandaryzowane i porównywalne pomiędzy gminami. Przy sporządzaniu programu posługiwano się metodą opisową, która polegała na charakterystyce zasobów środowiska Powiatu, określeniu stanu środowiska przyrodniczego i jego zagrożeń (zagrożeń wewnętrznych oraz zewnętrznych). Do opisu posłużono się danymi pochodzącymi ze Starostwa Powiatowego w Wolsztynie, poszczególnych gmin oraz z innych jednostek i podmiotów działających na tym terenie. Do przeprowadzenia analizy zostały wykorzystane również dane zgromadzone przez WIOŚ, GUS, dostępną literaturę tematu oraz ustalenia własne. Cele ekologiczne oraz kierunki interwencji określono na podstawie zdiagnozowanego stanu środowiska przyrodniczego oraz stwierdzonych aktualnych presji na zasoby przyrodnicze występujących po stronie wykorzystania środowiska przez

człowieka. Podstawą diagnozy było określenie stanu aktualnego środowiska, który warunkuje odporność systemu przyrodniczego na jego zagospodarowanie i użytkowanie. Powiat Wolsztyński znajduje się w zachodniej części województwa wielkopolskiego i jest jednostką o powierzchni 679,74 km². Podstawową formą użytkowania terenu Powiatu Wolsztyńskiego jest użytkowanie rolnicze. Użytki leśne również zajmują znaczną powierzchnię (ok. 1/3 powierzchni). Pozostałe tereny w strukturze użytkowania gruntów zajmują kolejno: tereny związane z wodami, tereny komunikacyjne, zabudowane oraz różne (w skład terenów różnych zaliczono użytki ekologiczne, tereny kopalniane, nieużytki). Krajobraz Powiatu podobnie jak na całym Niżu Polskim, jest pochodzenia polodowcowego. Powiat Wolsztyński znajduje się na obszarze należącym do najmłodszego zlodowacenia (tzw. Bałtyckiego). Z tego powodu występują tu żywe i urozmaicone formy ukształtowania powierzchni. Najważniejszym elementem krajobrazu tego terenu jest Pradolina Warciańsko – Odrzańska (Warszawsko – Berlińska) – szeroka dolina, o płaskim i często zabagnionym dnie, przeważają tu łąki przeplatające się z wilgotnym zadrzewieniem. Kiedyś był to wielki bagnisty łąg, który wskutek prac melioracyjnych został zamieniony na użytki rolne. Jedynym urozmaiceniem wysokościowym są wydmy, powstałe w skutek działalności wiatru bezpośrednio po ustąpieniu lodowca i wznoszące się nawet na 27 m ponad przylegający teren (na Górze Kaplicznej 87 m n.p.m. między Obrą, a Świętnem – kulminacji wielkiego piaszczystego pola na tarasie wydmowej Pradoliny). Zasoby wodne Powiatu Wolsztyńskiego należą głównie do Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 150 – Pradolina Warszawa – Berlin, jest to zbiornik czwartorzędowy. Rozprzestrzenia się on na obszarze 1 904 km². Szacunkowa wielkość zasobów dyspozycyjnych zbiornika wynosi 456,0 tys. m³ /d, a średnia głębokość 25 – 35 m. Zbiornik ma charakter porowy. Południowa część gminy Przemęt należy do Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 304 – Zbiornik morenowy Zbąszyń – zbiornik czwartorzędowy. Rozprzestrzenia się on na obszarze 164 km². Szacunkowo wielkość zasobów dyspozycyjnych zbiornika wynosi 19 tys. m³ /d, a średnia głębokość 25 m. Zbiornik ma charakter porowy. Obszar Powiatu Wolsztyńskiego należy do dwóch systemów wodnych rzeki Obry (część północna i wschodnia) oraz rzeki Obrzycy (część południowa i południowo zachodnia). W granicach Powiatu znajduje się wiele jezior (ponad 30). Wszystkie jeziora są powiązane ze sobą licznymi ciekami. Obszar Powiatu Wolsztyńskiego położony jest w granicy wielkopolsko - pomorskiej krainy przyrodniczo - leśnej. Do największych kompleksów leśnych zaliczane są trzy obszary: - pierwszy na północy od Wolsztyna między miejscowościami Chorzemin, Kuźnica Zbąska, Jabłonna, Wioska, Głodno, - drugi rozciąga się pomiędzy Kębłowem, Obrą, Świętnem, Rudnem i Wilczem, - trzecią grupą są lasy w rejonie Jezior

Przemęczkich w obrębie miejscowości Mochy, Kaszczor, Olejnica, Perkowo. Na szczególną uwagę zasługują parki zlokalizowane w powiecie, które w dużej mierze są pozostałością dawnych dworskich założeń parkowych. Na terenie Powiatu są ustanowione następujące formy ochrony przyrody: – Rezerwaty przyrody „Wyspa Konwaliowa”, „Torfowisko nad Jeziorem Świętym”, „Jezioro Trzebidzkie”, „Wyspa na Jeziorze Chobienickim”, „Bagno Chorzemińskie”, – obszar chronionego krajobrazu pod nazwą „Przemęczko - Wschowski i kompleks leśny Włoszakowice”, „Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Rynna Zbąszyńska”, – Przemęcki Park Krajobrazowy, – 84 pomniki przyrody, – 10 użytków ekologicznych, - obszary NATURA 2000: a) Wielki Łęg Obrzański PLB 300004 (obszar specjalnej ochrony ptaków), b) Pojezierze Sławskie PLB 300011 (obszar specjalnej ochrony ptaków), c) Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLB 080005 (obszar specjalnej ochrony ptaków), d) Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry PLH 080002 (specjalny obszar ochrony siedlisk), e) Barłóżnia Wolsztyńska PLH 300028 (specjalny obszar ochrony siedlisk – poza terenem Powiatu, ale bezpośrednio z nim graniczy), f) Ostoja Przemęcka PLH 300041 (specjalny obszar ochrony siedlisk). W zakresie istniejącej infrastruktury, która może mieć wpływ na stan środowiska przyrodniczego (szczególnie na jakość wód powierzchniowych i podziemnych) należy zwrócić uwagę na funkcjonujące na tym terenie obiekty oczyszczalni ścieków. Innym elementem wpływającym na stan środowiska przyrodniczego są eksploatowane na terenie Powiatu komunalne ujęcia wód oraz ujęcia wód dla celów innych niż komunalne, ze względu na występujące obszary GZWP. Aktualnie funkcjonującym składowiskiem odpadów jest obiekt w Powodowie, pozostałe, zamknięte już składowiska odpadów są na bieżąco rekultywowane i monitorowane. Składowiska nieeksploatowane położone są w Siekówku, Kaszczorze, Kopanicy, Reklinku. W Powodowie zamknięto dotąd dwie kwatery składowiska. Składowiska stanowią duże obciążenie dla środowiska, jednak jak wynika z przekazywanych informacji nie stanowią one zagrożenia dla środowiska. Czynniki, które mogą zagrażać jakości środowiska są głównie czynniki antropogeniczne, w tym przede wszystkim rozwijający się przemysł oraz działalność gospodarcza (rolnictwo, gospodarstwa hodowlane, gospodarowanie odpadami), rozwijająca się zabudowa, korzystanie z zasobów środowiska (eksploatacja kopaliny). Liczba mieszkańców stałych zamieszkujących Powiat wynosiła na koniec roku 2015, 57 012 osób. Od roku 2011 liczba ludności analizowanego obszaru systematycznie wzrasta (migracje ludności z terenów sąsiednich oraz dodatni przyrost naturalny). Obszary miejskie Powiatu wyludniają się, kosztem wzrostu liczby mieszkańców na terenach wiejskich. Najwięcej mieszkańców zamieszkuje w gminie miejsko – wiejskiej Wolsztyn, a najmniej w gminie wiejskiej Siedlec. Biorąc pod uwagę zarejestrowane podmioty gospodarcze (stan na rok

2015), na terenie Powiatu działało 6 547 podmiotów. Najbardziej rozwiniętą działalnością gospodarczą jest handel hurtowy i detaliczny. Istotne znaczenie mają również takie działalności, jak budownictwo czy przetwórstwo przemysłowe oraz rolnictwo. W powiecie wolsztyńskim zaopatrzenie w wodę pitną oraz na potrzeby gospodarcze opiera się głównie na ujęciach wód podziemnych, które ze względu na jakość są najlepszym źródłem zaopatrzenia w wodę. Zapotrzebowanie na wodę do celów produkcyjnych pokrywane jest przede wszystkim z ujęć własnych, zarówno ujęć wód powierzchniowych, jak i wód podziemnych. Ogólnie stopień zwodociągowania jednostki wyniósł ponad 91 %. Na terenie Powiatu funkcjonuje system zbiorowego odprowadzania ścieków komunalnych poprzez system kanalizacji sanitarnej, uzupełniony w niektórych miejscach o system kanalizacji deszczowej. Stopień skanalizowania kształtuje się na poziomie ok. 73 %. Oznacza to, że Powiat, a w nim poszczególne gminy będą jeszcze rozwijać system kanalizacyjny dla obszarów, które będą spełniać warunki do objęcia ich systemem zbiorczym. Ważnym punktem zrzutu oczyszczonych ścieków na terenie Powiatu są oczyszczalnie ścieków komunalnych i przemysłowych. System odprowadzania ścieków komunalnych uzupełniony jest zbiornikami bezodpływowymi oraz przydomowymi oczyszczalniami ścieków. Na terenie Powiatu przedsiębiorcy wytwarzający ścieki przemysłowe objęci są zbiorczym systemem odprowadzania ścieków (nieczystości powstające w zakładach kierowane są na oczyszczalnię ścieków poprzez kanalizację, gdzie podlegają podczyszczeniu przed ich wprowadzeniem do środowiska). Niepełna kanalizacja obszaru, prowadzona działalność gospodarcza, użytkowanie rolnicze gruntów, a także wpływ czynników przyrodniczych ma swoje odzwierciedlenie w niezadowalającej jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Na terenie analizowanej jednostki zorganizowana sieć ciepłownicza występuje głównie w mieście Wolsztyn. Na pozostałych obszarach dominują indywidualne systemy grzewcze, co może jednostkowo skutkować pojawieniem się problemów z tzw. niską emisją. Mocną stroną jest natomiast rozwijający się system sieci gazowniczej. Mimo prowadzonych licznych prac związanych z modernizacją zabudowy, wymianą źródeł ogrzewania oraz rozwojem odnawialnych źródeł ciepła na terenie strefy wielkopolskiej nadal notuje się przekroczenia dopuszczalnych norm emisji benzo(a)pirenu oraz pyłu zawieszonego PM10. Emisja zanieczyszczeń pochodzi również z ruchu komunikacyjnego. Główny ruch samochodowy skupiony jest w ciągu drogi krajowej oraz na drogach wojewódzkich. Ruch na drogach Powiatu ma charakter głównie gospodarczy choć zmianę jego specyfiki powodują obserwowane w ostatnich latach trendy osiedleńcze polegające na zasiedlaniu terenów wiejskich co powoduje konieczność dojazdów do pracy w samym mieście

Wolsztyn. Sieć drogową na terenie Powiatu uzupełniają drogi powiatowe oraz gminne, a także ścieżki rowerowe oraz kolej. Wzrastające natężenie ruchu pojazdów warunkuje również lokalne problemy związane z emisją hałasu. Istotnym elementem mającym wpływ na jakość środowiska jest także rozwijany system gospodarowania odpadami komunalnymi oraz przemysłowymi. Odpady komunalne z terenu Powiatu przekazywane są poprzez Związek Międzygminny Obra do regionalnej instalacji jaką jest dla tego obszaru Centrum Zagospodarowania Odpadów SELEKT Sp. z o.o., Piotrowo Pierwsze. Aktualnie funkcjonującym jeszcze składowiskiem odpadów komunalnych jest obiekt w Powodowie. Stanowi on obiekt, na którym składowane są odpady niestanowiące odpadów komunalnych, czyli spoza grupy kodów 20 (zgodnie z katalogiem odpadów). Odpady te będą składowane w tym miejscu do czasu zapełnienia ostatniej kwatery. Ostatnimi dwoma elementami stanowiącymi zagrożenie dla środowiska na terenie Powiatu są instalacje mogące powodować przekroczenia dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych oraz zakłady dużego ryzyka wystąpienia poważnej awarii i miejsca mogące być źródłem poważnej awarii (gazociągi). Na tle powyższych wskazań oraz założeń dokumentów wyższego szczebla określono dla Powiatu Wolsztyńskiego następujące kierunki interwencji, w ramach których przez kolejne lata będzie zachodzić konieczność podejmowania działań w celu poprawy stanu środowiska przyrodniczego: - zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w zakresie emisji powierzchniowej, - zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w zakresie emisji punktowej, - zmniejszenie emisji zanieczyszczeń w zakresie emisji liniowej, - zmniejszenie emisji hałasu komunikacyjnego, - zmniejszenie emisji hałasu przemysłowego, - ograniczanie zagrożenia polami elektromagnetycznymi, - ograniczenie zasięgu oraz skutków powodzi, - zabezpieczenie przestrzenne obszarów pod kątem ochrony przeciw-powodziowej, - zmniejszenie dopływu zanieczyszczeń do wód, - racjonalne zużycie zasobów wód, - zmniejszenie dopływu zanieczyszczeń komunalnych do wód, - wymiana infrastruktury, - ograniczanie presji na wykorzystanie zasobów powierzchni ziemi, - ochrona zasobów gleb przed degradacją mechaniczną, - poprawa świadomości ekologicznej wśród mieszkańców, - dostosowanie systemów gospodarowania odpadami komunalnymi, - intensyfikacja działań związanych z unieszkodliwianiem odpadów poza komunalnych, - ochrona obszarów i gatunków cennych pod względem przyrodniczym, - ograniczenie do minimum wycinki drzew, - ochrona zasobów leśnych przed ich nadmiernym użytkowaniem i szkodnikami, - zminimalizowanie możliwości wystąpienia poważnych awarii, - zwiększenie wsparcia dla jednostek straży pożarnej. W odniesieniu do Programu ochrony środowiska jednostkami, na których spoczywać będą zadania wskazane do realizacji w ramach określonych kierunków interwencji będą

gminy, Powiat Wolsztyński oraz podmioty korzystające ze środowiska i zarządcy infrastruktury działający na terenie obszaru. Całościowe zarządzanie środowiskiem w jednostce będzie odbywać się na kilku szczeblach. W stosunku do niektórych zadań Powiat będzie pełnił tylko rolę monitorującą realizację danego zadania. Każda jednostka wskazana w harmonogramie realizacyjnym programu ma do dyspozycji różne drogi finansowania poszczególnych zadań. Do najważniejszych programów zalicza się Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Regionalny Program Operacyjny Województwa Wielkopolskiego, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Działań Na Rzecz Środowiska i Klimatu Life. Środki finansowe mogą być kierowane z Urzędu Marszałkowskiego, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu, a także Banku Ochrony Środowiska. W procesie wdrażania Programu ważna jest kontrola przebiegu tego procesu oraz ocena stopnia realizacji zadań w nim wyznaczonych z punktu widzenia osiągnięcia założonych celów. Program wskazuje konieczność raportowania realizacji założeń dokumentu co dwa lata.

5. ZABYTKI NIERUCHOME STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ POWIATU WOLSZTYŃSKIEGO

5.1. Zespół Seminarium Nauczycielskiego, obecnie Liceum Ogólnokształcące w Wolsztynie.

Zespół Seminarium Nauczycielskiego w Wolsztynie powstał w latach 1910 - 1913. Jego powstanie należy wiązać z realizacją programu rozwoju szkolnictwa w Niemczech w okresie zaborów, tj. przynajmniej od 1815 roku do wybuchu pierwszej wojny światowej w 1914 roku. W tym okresie, oświata była ważnym narzędziem germanizacyjnym, jakim posługiwał się rząd Prus, później Niemiec. Nasilenie tych działań nastąpiło szczególnie po zwycięskiej wojnie z Francją w 1870 roku i zjednoczeniu Niemiec. Rząd Niemiec, dysponując wielkimi środkami finansowymi rozbudowywał infrastrukturę oświatową. W 1902 roku w całych Niemczech były 132 seminaria, kształcące 11512 seminarzystów. W 1911 roku tego typu szkół było już 200, w których uczyło się 17895 przyszłych nauczycieli. W Wielkopolsce w latach 1900 - 1914 powstało 9 seminariów (8 męskich i 1 żeńskie). Budowa okazałego seminarium w Wolsztynie była częścią tych planów. Powstały zespół budynków, był największy w Wielkopolsce. Internat mógł pomieścić 90 słuchaczy. Prace budowlane prowadzone były stosunkowo szybko. Pierwszy rocznik rozpoczął naukę w 1913 roku. W czasie pierwszej wojny światowej budynki seminarium przystosowano do funkcji szpitala wojskowego. W okresie międzywojennym, od 1920 roku powrócono do funkcji edukacyjnych

tworząc w tym miejscu gimnazjum i liceum ogólnokształcące. Po drugiej wojnie światowej kontynuowano tutaj naukę. Budynki mieściły liceum ogólnokształcące.

Dawne obiekty Seminarium legitymują się dobrą jakością wykonania, są ilustracją dojrzałego projektu architektonicznego, w którym znakomicie współbrzmia funkcjonalność i stylistyka. Obiekty wzniesiono w oparciu o swobodnie przekształcone formy stylów historycznych (baroku - portale, klasyczne pilastry itp.). Historyczny kompleks budynków składa się z głównego budynku seminarium, budynku mieszczącego stołówkę, salę gimnastyczną oraz mieszkania służbowe, a także z łącznika nad ulicą i willi dyrektora. W skład zespołu wchodziła również łaźnia. Zespół szkolny od południa został rozbudowany o salę sportową.

Wykonane i planowane prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane:

W 2019 roku zakończono ostatni etap prac polegający na „**Przebudowie dachu na budynku głównym Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Wolsztynie**”. Zakres robót obejmował: rozbiórkę starego pokrycia z dachówki, drobne naprawy elewacji na kominach, pokrycie dachu folią dachową, wykonanie nowego ołacenia dachu, wykonanie nowych obróbek z blachy tytanowo-cynkowej, naprawa okien dachowych typu „wole oko”, pokrycie dachu dachówka w kolorze naturalnej czerwieni, wykonanie nowej instalacji odgromowej, naprawa obicia drewnianej części pokrycia dachu, montaż rynien oraz barier śniegowych

Rozdział zredagowano na podstawie Karty ewidencyjnej architektury i budownictwa: Zespół Seminarium Nauczycielskiego ob. Liceum Ogólnokształcącego. Wolsztyn. R Nadolny, listopad 2000 rok. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Lesznie.

5.2. Założenie rezydencjonalne we Wroniawach.

Na przełomie XVIII i XIX wieku Wroniawy były własnością rodziny Gajewskich z Wolsztyna. W pierwszej połowie XIX wieku majątek został wniesiony w charakterze wiana do małżeństwa Antoniny Gajewskiej i Stanisława Broel - Platera. W rękach Platerów Wroniawy pozostawały do lat 70 - tych XIX wieku, kiedy to majątek stał się własnością rodziny niemieckiej von Hassę - Hessenburg. W 1905 roku Wroniawy nabył Maksymilian von Goldschmidt - Rothschild, a od roku 1929 majątek należał do Józefa Draheima.

Budynki w zespole rezydencjonalno - folwarcznym wzniesiono na przełomie XIX i XX wieku. Najstarszym obiektem jest pałac wzniesiony po 1820 roku. Rezydencja została rozbudowana

w znacznym stopniu po 1905 roku, ukazując neobarokową stylistykę. Park otaczający pałac pochodzi z końca XVIII wieku. Na jego terenie wzniesiono dom ogrodnika z końca XIX wieku. W obrębie zabudowań folwarcznych prawdopodobnie najstarszym obiektem jest spichlerz z pierwszej połowy XIX wieku. Z drugiej połowy XIX wieku pochodzą budynki wzniesione w północno - wschodniej części założenia folwarcznego. Na początku XX wieku wzniesiono domy mieszkalne dla robotników rolnych - czworaki i ośmioraki..

Wykonane i planowane prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane:

W 2017 roku „Doprowadzono obiekt do zgodności z przepisami p.poż.” Zakres prac obejmował m.in.: wymianę instalacji hydrantowej, wykonanie klap dymowych, wymianę stolarki otworowej, wykonie instalacji p.poż.

W 2023 roku zrealizowana została inwestycja pn. "Wykonanie przyłącza wodociągowego do budynku Domu Wczasów Dziecięcych w m. Wroniawy"

Również w 2023 roku, zdemontowany został stary plac zabaw i w jego miejsce powstał nowy, atrakcyjny plac z urządzeniami dla dzieci w różnym wieku i bezpieczną nawierzchnią. Całkowity koszt inwestycji pn. "Budowa placu zabaw przy Domu Wczasów Dziecięcych" .

W marcu 2024 roku zakończyły się prace remontowe w sypialniach dzieci. Ze względów organizacyjnych tj. konieczności wyłączenia z użytkowania na czas remontu danego pokoju, wykonywane były one etapowo. Łącznie odmalowane zostało osiem sypialni, w których wymieniono także łózka i meble

Rozdział zredagowano na podstawie Karty ewidencyjnej architektury i budownictwa: Zespół Pałacowo - Parkowy i Folwarczny. Wroniawy. J. Kaczurba, J. Skworz, 1995 rok. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Lesznie

5.3. Założenie parkowe w Powodowie.

Założenie rezydencjonalne w Powodowie było w przeszłości rodzinnym gniazdem Powodowskich. Później wieś wchodziła w skład dóbr wolsztyńskich. W XVIII Powodowo należało do Dziembowskich, później przeszło w ręce Lehfeltdów.

Park w Powodowie zajmuje obszar o powierzchni prawie 3 hektarów. Założony został w końcu XVIII

wieku. Znaczące zmiany w parku zostały wprowadzone przez Lehfeldtów. Działania te nie zniszczyły jednak ogólnej kompozycji założenia.

Wykonane i planowane prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane

W drugiej połowie 2024 roku planowane jest zadanie pn.: „Remont i renowacja budynku pałacu w Powodowie”.

Rozdział zredagowano na podstawie Ewidencji parku w Powodowie. A. Gondek, K. Ferek, 1983 rok. Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Lesznie.

6. CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Cele wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292.). W artykule 87 wspomnianej ustawy sformułowano je ogólnie, nie różnicując celów poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, w sposób następujący:

1. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7. KIERUNKI DZIAŁAŃ ORAZ PLANOWANE ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacji sformułowanych wyżej celów służyć będą następujące działania:

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych będących własnością powiatu. Zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie. Korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.

Zadanie 1.1. Przewiduje się prowadzenie stałej obserwacji substancji zabytkowej zespołu Seminarium Nauczycielskiego obecnie Liceum Ogólnokształcącego. Obiekty wchodzące w skład zespołu znajdują się w dobrym stanie. Konieczne jest jedynie prowadzenie bieżących prac remontowych. Należy rozważyć i ewentualnie wprowadzić w wieloletni plan inwestycyjny działania mające na celu poprawę wyglądu otoczenia wraz z odtworzeniem tzw. „małej architektury” widocznej na dawnych przekazach ikonograficznych.

Zadanie 1.2. Założenie rezydencjonalne we Wroniawach w latach 50 - tych XX wieku zostało przystosowane do potrzeb ośrodka wczasowego. Od tego czasu prowadzone były prace remontowe i budowlane dostosowujące obiekty do nowej roli. Należy rozważyć i ewentualnie wprowadzić w wieloletni plan inwestycyjny działania mające na celu poprawę wyglądu całego założenia. W tym przypadku należy założyć, że dalsze prace remontowe powinny służyć zachowaniu substancji zabytkowej oraz powinny podkreślać jej wartości estetyczne, jako elementy współtworzące nowoczesne oblicze zabytków. W ramach działań rewitalizacyjnych należy również zaplanować prace porządkowe na terenie parku dworskiego.

Zadanie 1.3. Park w Powodowie w latach po drugiej wojnie światowej był świadkiem wielu zmian. W 1965 roku zbudowano kort tenisowy, założono tzw. ogródek jordanowski. Prace te pociągnęły za sobą wycięcie części starego drzewostanu. Nasadzano również nowe rośliny, przekształcając stylistykę parku z dworskiego na „quasi komunalny”. Obecnie należy wypracować program rewitalizacyjny zakładający powrót do dawnej kompozycji zieleni. Następnym etapem powinno być przeprowadzenie prac przywracających pierwotną koncepcję założenia.

2. Ustalenie zasad udzielania dotacji w drodze Uchwały Rady Powiatu Wolsztyńskiego. Uchwała

winna określać kryteria udzielenia dotacji, np.: zły stan techniczny obiektu, wartości zabytkowe obiektu w wymiarze historycznym, artystycznym lub naukowym. Dotacja powinna być udzielona osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej mającej tytuł prawny do obiektu. Warunkiem udzielenia dotacji powinno być przedłożenie programu prac oraz kosztorysu z uzgodnieniem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Udzielane na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacje celowe powinny służyć sfinansowaniu lub dofinansowaniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu wolsztyńskiego wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością starostwa, w szczególności obiektów architektury i budownictwa, zabytków ruchomych i zabytków archeologicznych.

Zadanie 2.1. Przyjmowanie przez Kancelarię Starostwa wniosków o dotację zainteresowanych podmiotów. Rozpatrywanie wniosków przez komisję powołaną uchwałą przez Zarząd Powiatu. Przyznawanie dotacji na wniosek Zarządu Powiatu przez Radę Powiatu. Zawieranie umów, rozliczanie dotacji, kontrola wykonania zleconych zadań przez Zarząd Powiatu.

3. Ustanawianie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków;

Zadanie 3.1. Nadawanie i cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków. Zgodnie z art. 102 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami społecznym opiekunem zabytków może być osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, niekarana, posiadająca wiedzę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Funkcję społecznego opiekuna zabytków może sprawować też osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej. Zadaniem społecznych opiekunów zabytków jest podejmowanie działań związanych z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie, upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz współdziałanie w tym zakresie ze Starostwem oraz Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Na chwilę obecną Powiat Wolsztyński nie ma ustanowionego społecznego opiekuna zabytków.

Zadanie 3,2, Ścisła współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie

nadawania i cofania ustanowienia społecznych opiekunów zabytków.

4. Wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia lub - o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe - wyłączenie tych obiektów na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest ten obiekt.

Zadanie 4,1, Ścisła współpraca z samorządami gminnymi z terenu Powiatu.

Zadanie 4,2, Ścisła współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w przedmiotowej sprawie.

5. Wspieranie na wniosek zainteresowanych gmin podjętych przez nie inicjatyw tworzenia parków kulturowych.

Zadanie 5,1, Ścisła współpraca z samorządami gminnymi z terenu Powiatu.

Zadanie 5,2, Wspieranie inicjatywy grupy gmin utworzenia Cysterskiego Parku Kulturowego Przemęt - Obra.

6. Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie.

Zadanie 6,1, Ustalenie z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków listy obiektów do oznakowania; zamówienie stosownych znaków, umieszczenie ich na wyznaczonych obiektach.

7. Współpraca na wniosek zainteresowanych stron w zakresie utrzymania istniejących i wytyczanie nowych szlaków kulturowych.

Zadanie 7,1, Współpraca z Urzędem Marszałkowskim oraz poszczególnymi gminami w zakresie oznakowania szlaków i tras turystycznych:

8. Opracowanie i wdrożenie kompleksowego produktu turystycznego powiatu.

Zadanie 8,1, Stworzenie zbioru baz danych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz innych atrakcji i infrastruktury turystycznej powiatu;

Zadanie 8,2, Na podstawie opracowanej bazy danych, przygotowanie kompleksowej oferty turystycznej;

Zadanie 8,3, Promocja przygotowanej oferty, pozyskanie instytucji do dystrybucji oferty w formie wystaw targowych, wydawnictw adresowanych do biur podróży oraz innych instytucji zajmujących się organizowaniem ruchu turystycznego, a także indywidualnym odbiorcom w kraju i zagranicą.

9. Wspieranie na wniosek zainteresowanych podmiotów przedsięwzięć samorządów gminnych związanych z rozwojem infrastruktury turystycznej.

Zadanie 9,1, Wspieranie podejmowanych przez gminy działań związanych z zagospodarowaniem miejsc atrakcyjnych turystycznie, m. in. szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych, szlaków wodnych, przystani żeglarskich itp.

10. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz rozwoju turystyki. Jako zadania priorytetowe przyjmuje się tu m. in. zadania z zakresu edukacji, kultury i sztuki, kultury fizycznej i turystyki oraz ekologii.

Zadanie 10,1, Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:

- edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży,
- organizacji konkursów poszerzających wiedzę uczniów na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,
- upowszechnianie kultury ze szczególnym nastawieniem na dzieci i młodzież,
- organizacja imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności powiatu,

Zadanie 10.2. Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorze kultury fizycznej i turystyki w zakresie:

- upowszechniania kultury fizycznej i turystyki, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży,
- organizowanie imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych o zasięgu powiatowym,

Zadanie 10.3. Współpraca z organizacjami ekologicznymi, realizującymi programy służące ochronie przyrody i edukacji ekologicznej w zakresie wymiany informacji i konsultowania projektów aktów

prawnych dotyczących ochrony środowiska oraz edukacji ekologicznej w zakresie m. in. ochrony środowiska i ochrony dziedzictwa przyrodniczego.

11. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz jego walorach turystycznych.

Zadanie 11,1. Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu. Współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

12. Utworzenie i aktualizacja powiatowego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Starostwo Powiatowe w Wolsztynie posiada Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, który dostępny jest w Wydziale Zarządzania Kryzysowego starostwa. Plan ten jest integralną częścią planów obrony cywilnej i corocznie jest aktualizowany.

Samorząd powiatu wolsztyńskiego, jako generalną zasadę działania przyjmuje dbałość o respektowanie opinii i decyzji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we wszystkich czynnościach prawnych służących ochronie zabytków architektury i budownictwa, zabytków archeologicznych oraz zabytków ruchomych. W szczególności odnosi się to do wydawanych przez Starostwo pozwoleń na budowę.

8. WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

8.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne - określone w programach rządowych i wojewódzkich oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Starostwa Powiatowego oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu - Wielkopolskiego

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, Kościołów i innych organizacji wyznaniowych oraz instytucji pozarządowych.

Ponadto należy wziąć pod uwagę programy opieki nad zabytkami gmin wchodzących w skład naszego powiatu m.in.: **Gminny Program Opieki nad zabytkami Gminy Wolsztyn na lata 2021-2024** , **Gminny Program Opieki nad zabytkami Gminy Przemęt na lata 2023-2026** oraz **Gminny Program Opieki nad zabytkami Gminy Siedlec na lata 2023 – 2026**

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania Starostwa zarówno z jednostkami samorządu położonymi na terenie powiatu, jak i organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków (Stowarzyszenie Historyków Sztuki, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, stowarzyszenia regionalne itd), spełniającymi istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, muzeami, a także, w zakresie opieki nad zabytkami sakralnymi, z instytucjami Kościelnymi.

Gminna Ewidencja Zabytków nieruchomych i archeologicznych:

Powiat Wolsztyński tworzą trzy gminy, dwie z nich prowadzą gminne ewidencje zabytków nieruchomych i archeologicznych:

Gmina Wolsztyn nie posiada gminnej ewidencji zabytków, dlatego określenie stopnia zachowania zabytków archeologicznych, na podstawie konkretnych przykładów, poza obiektami wpisanymi do rejestru, z uwagi na ich dużą ilość, na obecnym etapie poznawczym nie jest możliwe. W tym celu wskazane jest przygotowanie specjalnego opracowania wg wskazań Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Gmina Siedlec posiada gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych, wykonaną w 2021 r. Wykaz obiektów nieruchomych i archeologicznych przyjęto zarządzeniem Wójta Gminy Siedlec nr 57/2021 z dnia 23 czerwca 2021 r. Zarządzeniem nr 24/2023 z dnia 11 kwietnia 2023 naniesiono zmianę w Gminnej Ewidencji Zabytków. Wykreślenie poz. 289.

Gmina Przemęt posiada Gminną Ewidencję Zabytków w formie kart adresowych obiektów znajdujących się na terenie Gminy Przemęt, która powstała wraz ze stworzonym dokumentem „Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2023- 2026” Gminy Przemęt

8.2. Instrumenty finansowe.

System finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest dość skomplikowany. Najogólniej źródła finansowania tej sfery można podzielić na:

1. źródła publiczne - budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne,
2. źródła prywatne - środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.

Podstawowym źródłem finansowania zadań niniejszego Programu będą fundusze własne, wspomagane środkami pochodzącymi od innych podmiotów merytorycznie zaangażowanych w ochronę i opiekę nad zabytkami. Będą to zarówno środki budżetowe jak i fundusze strukturalne, a także środki prywatne.

8.3. Monitoring działania programu.

Zgodnie z art. 87, ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza stosowne sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu. Niezwłocznie po zatwierdzeniu uchwałą Rady Powiatu Programu opieki nad zabytkami Powiatu Wolsztyńskiego, powołany zostanie zespół, który zajmie się monitoringiem realizacji programu. Zespół ten zostanie powołany uchwałą Zarządu Powiatu.

W okresach czteroletnich dokonywana będzie przez Zarząd Powiatu ocena realizacji programu. Ocena ta będzie udostępniana do publicznej wiadomości na stronie internetowej Starostwa.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wolsztyńskiego zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pismem nr WWKZ.5120.12505.4.2024 z dnia 29.01.2025 r.